№ 2 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 5

1895

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 5 № 2

ՔՍԱՆԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1895 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

23-րդ ՏԱՐԻ „ՄՇԱԿ“ 23-րդ ՏԱՐԻ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Հրատարակվում է Թիֆլիսում, նոյն դիրքով, նոյն պրօգրամայով և նոյն ուղղութեամբ: Մենք ստանում ենք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը 2 ր., մի ամսվանը՝ 1 րուբլի:

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն):

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հեռագիրներ Թիւրքաց հայերի մասին. Հեռագիր Ռուսաց գործակալութեան. Մամուլի կարծիքը Թիւրքաց հայերի հարցի մասին. Անգլօ-հայկական ագիտացիա. Քաղաքակրթութեան պարտաւորութիւնը. — ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գրիբօեդովի սպանութիւնը. Նամակ Սուխումից. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պաշտօնական զեկուցումներ. Թիւրքական զառանցանք. Նամակ Աւստրիայից. Նամակ Գերմանիայից. Նամակ Թիւրքիայից. Նամակ Թիւրքիայից. Նամակ Թիւրքիայից. Նամակ Գերմանիայից. Արտաքին լուրեր. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ — ԲՕՐՍԱ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Հայոց պատգամաւորութիւնը և Գլադստօնի ճառը.

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

(Հեռագրով)

—

Մեր թղթակիցը Պետերբուրգից հեռագրում է մեզ հետևեալը՝ յունվարի 1-ին:

„Լօնդօնից „Новое Время“ լրագրին հեռագրում են, որ սուլթանը զայրացած Գլադստօնի ճառից, պահանջեց, որպէս զի անգլիական կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտնէ, որ ինքն համակարծիք չէ նախկին պրէմիէրի հայեացքներին:

„Русская Жизнь“ լրագիրը լսել է, որ Թիւրքիան մտադրութիւն ունի Լիբանանի նման րէժիմ մտցնել Հայաստանում: Նահանգները ինքնավարութիւն կը ստանան. զատաւորները ընտրովի կը լինեն. ժանդարմէրիան բաղկացած կը լինի հայերից:

„Լրագիրները հաղորդում են, որ փոքրասիական ափի վրա բռնված է մի անգլիական նաւ 12,000 հրացաններով, որ ուղարկված էին հայերի համար:

„Новости“ ընդարձակ յօդուած տպեց, որի մէջ ասում է, թէ քննիչ յանձնաժողովը դեռ ևս գործին չէ ձեռնարկել, իսկ Թիւրքաց իշխանութիւնները գործում են իրանց հաճոյքի համեմատ: Քսան հայերին մահվան պատժի ենթարկեցին, մնացածներին պատժեցին: Այդ մահվան պատիժը կրած հայերը արդէն ոչինչ տեղեկութիւններ չեն կարող տալ յանձնաժողովին Թիւրքաց գործողութիւնների մասին: Չէ կարելի արդարացնել Անգլիային, որը հետաքրքրվում է հայոց հարցով միայն այն պատճառով, որ կամենում է իր հովանաւորութիւնը հաստատել Հայաստանում, որը բազկիս կը լինի Պարսկաստանի դէմ:

ՀԵՌԱԳԻՐ ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

—

Կ. Պօլիս, յունվարի 4-ին: Հաւաստիացնում են, որ Զէքքի-փաշայի զեկուցումները Սասունի գործի մասին, դրանց թւում և այն հեռագիրը, որ հաղորդում էր, թէ վերջին ժամանակ Սասունում սպանվել են 1720 մարդիկ, վերցրվել են, բարձր կարգադրութեամբ, զինուորական մինիստրութիւնից: Ներկայումս հայերի և Բ. Դրան յարաբերութիւնները աւելի պակաս են լարված: Իշխանութիւնների կարգադրութեամբ, զանազան գաւառներում բանտարկված հայերից շատերը ազատված են:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԿԱՐԾԻՔԸ ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԵՐԻ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

—

Կ. Պօլսից գրում են „Indépendance Belge“ լրագրին, որ Թիւրքաց կառավարութիւնը վճռել է խանգարել հայոց շարժումների որ և իցէ արտայայտութիւն, որ կարող է անհանգստութիւն պատճառել զանազան կաբինետներին: Միւս կողմից Թիւրքիան յոյս ունի, որ պետութիւնները կը հասկանան նրա կացութեան դժուարութիւնները և չեն դիմի ab irato այնպիսի միջոցի, որը կարող է նորից հրապարակ հանել Արևելեան հարցը և այդպիսով սպառնալ ընդհանուր խաղաղութեանը“:

Եւրոպական մի քանի լրագիրներ հաղորդում են, որ հաւանօրէն մօտիկ ժամանակներում Հայաստանում գտնվող հիւպատոսների թիւը շատ կը մեծանայ: Մի քանի երկիրներ, որոնք մինչև այժմ հիւպատոսներ չունեն Հայաստանի կենտրոններում, մտադիր են անպատճառ հիւպատոսութիւններ հաստատել և այդպիսով մօտիկ ծանօթանալ այդ երկրի մէջ տիրապետող անճոռնի կարգերի հետ:

Լօնդօնից „Новое Время“ լրագրին հեռագրում են. „Անգլիական ազատամիտ կուսակցութեան զանազան անդամների խօսակցութիւնից երևում է, որ այդ կուսակցութիւնը առաջ է քաշում հայերի ազատութեան գործը, որպէս ժողովրդական լօզունգ ընդհանուր պարլամենտական ընտրութիւնների համար, որի ժամանակ Գլադստօնին, որպէս ազատամիտ կուսակցութեան ղեկավարին, առիթ կը ներկայանայ վերսկսել իր քաղաքական գործունէութիւնը աւելի նկատելի և կտրական կերպով“:

Վիեննայի „Polit Coresspondenz“ լրագիրը հաղորդում է, որ իտալական հիւպատոսին Ադրիանօպօլից Էրզրում փոխադրեցին այն նպատակով, որպէս զի այդ հիւպատոսը մասնակցի հայոց հարցը քննելու գործին:

Պետերբուրգից հեռագրում են „New-York Herald“-ին յունվարի 1-ից. „Թէ ռուսաց հասարակական կարծիքը Պետերբուրգում և թէ պաշտօնական շրջանները կարծում են որ նախ՝ Թիւրքաց սարսափները, որոնց դէմ գանգատվում են հայերը, սաստիկ չափազանցրած են և երկրորդը՝ հայերը իրանք են պատճառ եղել, հրաժարվելով վճարել հարկերը: Այստեղ մտածում են, որ քննութիւնը հազիւ թէ կարող է որ և է գործնական նշանակութիւն ունենալ: Օտար ներկայացուցիչները թէ ժամանակի անյարմարութեան պատճառով և թէ տեղական պայմանների շնորհիւ դժուար թէ կարողանան ազդեցութիւն ունենալ քննութեան վրա“.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԳԼԱԴՍՏՕՆԻ ՃԱՌԸ

—

Մենք արդէն հաղորդեցինք, որ Գլադստօնին ներկայացաւ հայոց մի պատգամաւորութիւն, և առաջ բերեցինք այն պատասխանը, որ մեծ ծերունին տուեց հայոց պատգամաւորութեանը: Երէք օր առաջ մենք ստացանք անգլիական «Daily News» լրագիրը, որի մէջ մանրամասնութեամբ առաջ է բերած պատգամաւորութեան ներկայանալը, և թէ Գլադստօնի պատասխան-ճառը: Հարկաւոր ենք համարում «Մշակի» մէջ հաղորդել այդ մանրամասնութիւնը, որ անկասկած հետաքրքիր է հայ հասարակութեան համար:

—

Շաբաթ առաւօտը հայկական պատգամաւորութիւնը, որը Ստէֆէնսօնի առաջնորդութեամբ գիշերը Չեստըր էր հասել և իջևանել «Queens Hotel»ում, գնաց Հօվարդէն, նուիրելու Հօվարդէնի եկեղեցուն մի գեղեցիկ արծաթեայ ոսկեջրած սկիհ, ի յիշատակ այն ծառայութիւնների և համակրութեան, որ Գլադստօն իր կեանքի ընթացքում ցոյց է տուել հայերին: Պ. Ստէֆէն Գլադստօնն ընդունեց պատգամաւորութիւնը և առաջնորդեց դէպի եկեղեցու հանդերձարանը:

Այստեղ նրանց ներկայացրին պ. և տ. Գլադստօնին, որ ղեկակից այդտեղ էին իջել արժ. Հարի և տ. Դրիւի, օր. Դիւէն Գլադստօնի և տ. Ստէֆէն Գլադստօնի ուղեկցութեամբ: Պատգամաւորութիւնը, որի գլխաւորն էր հայր Սուքիաս Պարոնեան, Լօնդօնի հայ համայնքի գլխաւոր քահանան, առաջնորդում էր պ. Ստէֆէնսօնը, որը պ. Ստէֆէն Գլադստօնին ներկայացրեց մի ուղերձ:

Պ. Ստէֆէնսօն ասեց. «Ինձ խնդրեցին մի պատգամաւորութիւն ներկայացնել ձեզ այն հայերից, որոնք Պարիզում և Լօնդօնում ապրող հայերի անդամներն են և ցանկանում են իրանց բերած մի արծաթեայ սկիհ թողնել Հօվարդէնի եկեղեցում գործածելու համար: Հայոց եկեղեցին քրիստոնէական ազգային եկեղեցիներից ամենահինն է. վերջնականապէս հաստատվելով ոչ ուշ, քան 302 թւին, դեռ Կոստանդին Մեծի քրիստոնէութիւնը ընդունելուց առաջ, սկսած այդ օրից նա պահպանել է իր անկախ գոյութիւնը: Այս նուէրը բերողների կարծիքով ուրիշ աւելի յարմար առիթ չէր կարող լինել ընծան ներկայացնելու համար, քան ձեր մեծանուն հօր ծննդեան տարեդարձի օրը, այն մարդու, որ իր համակրութեամբ դէպի հայոց եկեղեցին և հայոց ազգը, համաձայն է վարվել իր կեանքի սկզբունքներին, ուստի և հայցում են Նրա համար՝ Ամենակարողի օրհնութիւնը»:

Պարիզաբնակ հայերի կօմիտէտի ներկայացուցիչն ասեց, որ նա, յանուն այդ հայերի, իր շնորհակալութիւնն է յայտնում պ. Գլադստօնին, որ նա բարեհաճել է ընդունել պատգամաւորութիւնը և խնդրում է ընդունել Պարիզում և Լօնդօնում ապրող իր հայրենակիցներից մի արծաթեայ սկիհ, որը նրանք ցանկանում են դնել Հօվարդէնի եկեղեցում, իբրև յարգանքի յաւիտենական յիշատակ դէպի Հօվարդէնի հռչակաւոր ծխական Գլադստօնը, որը ոչ միայն քառասուն տարի առաջ օգնել է Նէապօլիտանցի բանտարկեալներին՝ ազատվելու բանտից, այլ և որի ձայնը և գրիչը արտայայտել են համակրանք դէպի հայկական ժողովուրդը բռնակած այն օրից, երբ այդ գրիչն ու ձայնը գործ են ածվել մարդկութեան և արդարութեան ծառայելու համար (լսեցէք, լսեցէք):

Ապա պատգամաւորութիւնը բերած ընծան սեղանի վրա դրեց և քահանան յայտնեց իր ծխականների կողմից շնորհակալութիւն:

Երբ նրանք վերադարձան հանդերձատուն, Գլադստօն ասեց.

«Պ. Ստէֆէնսօն, գեր. Սուքիաս Պարոնեան և պարոններ.—ինձ համար միանգամայն անսպասելի, բայց խիստ ուրախացուցիչ առիթ էր իմանալ, որ այսօր ինձ հրաւիրելու էին այստեղ ձեզ հետ հանդիպելու: Ես ոչինչ չեմ արել, պարոններ, բացի ընդհանուր սկզբունքները պաշտպանելուց. ոչինչ չեմ արել յօգուտ Հայաստանի, որով, իմ կարծիքով, հնարաւոր լինէր արժանանալու ձեզ ինձ ցոյց տուած համակրանքին. բայց ես վերին աստիճանի շնորհակալ եմ ձեզանից ոչ միայն այդ համակրութեան համար (ծափահարութիւններ), այլ և այն ձևի համար, որով դուք մտածել էք արտայայտել այդ համակրանքը:

«Մի ուրիշ աւելի նպատակայարմար, աւելի սրտալից բան դժուար եմ երևակայում, և ես հաստատ համոզված եմ, որ այն խօսքերը, որը իմ որդին, այս ծուխի կառավարիչը, արտասանեց Հօվարդէնի բազմաթիւ ծխականների անունից, որոնց մէջ նա քսան տարուց ի վեր գործում է, այդ խօսքերը, ճշմարիտ, խորը զգացմունքի արտայայտութիւն էին: Եթէ մենք այս ընծային նայենք արտաքուստ, պարոններ, սա մի փոքր աննշան իր է: Սա մի գեղեցիկ առարկայ է, որ բռնել ենք մեր ձեռքում և այժմ դրված է սեղանի վրա: Մենք չենք գնահատում այն յատուկ միտքը, որ պարունակում է նրա մէջ:

«Սա մի նշան է, պարոններ, և այն ձեր համակրանքի շատ խորհրդաւոր նշան, և համակրանքն է, որ յաղթող պիտի լինի քրիստոնեաների մէջ, որ պէտք է տիրէ բոլոր մարդկային էակների վրա, որոնք ցրված են երկրագնդիս երեսին: Դուք մեզանից բաժանված էք, պարոններ, հազարաւոր աշխարհագրական մղոններով, բայց դուք չէք բաժանված ոչ մեծ և ոչ փոքր տարածութեամբ քրիստոնէական զգացմունքներով, քրիստոնէական սիրով: Դուք ընտրել էք այս՝ իբրև քրիստոնէական սիրոյ նշանակ, որի միջոցով արտայայտվում է քրիստոնէական սիրոյ մեծ սրբագործութիւնը:

«Կարծում եմ իմ կողմից հարկաւոր չեն շատ խօսքեր, պ. Ստէֆէնսօն և պարոններ, պարզ կացուցանելու, թէ որտեղ ենք մենք գտնվում: Մենք, այստեղ գտնվածներս, պարտաւոր ենք բուռն և անկեղծ զգացմունքներով ներշնչվել ձեր ակնյայտնի համակրանքի համար:

«Այժմ, դառնում եմ յատկապէս ձեզ, պ. Ստէֆէնսօն, և իմ հայրենակիցներից իւրաքանչիւրին, ով կը ցանկայ յարգել այս պատգամաւորութիւնը:

«Անգլիայի և Պարիզի հայ կօլօնիաների կողմից ինձ արած անսպասելի ցոյցին ես ոչնչով չեմ արժանացել: Ես ոչինչ չարեցի ձեզ համար ներկայ շատ դժուար հանգամանքներում, բայց համարձակվում եմ ձեզ հաւատացնել, դա իմ անտարբերութիւնից չէր կախված: Ես կը բացատրեմ այդ մի քանի խօսքերով: Վերջին ժամանակներս արտասահմանից սկսեցին լուրեր հասնել, որոնք գնալով աճում էին և աւելի ու աւելի ճշմարտութեան բնաւորութիւն էին կրում,—լուրեր սարսափելի, աննկարագրելի բարբարոսութիւնների մասին Հայաստանում: Իւրաքանչիւր մարդու առաջին դրդումը այդպիսի դէպքում—զգացմունքների ուժգնութեան ենթարկվելն է. բայց ես համոզված էի

թեան ընթացքի վրա, այն ինչ յանձնաժողովի տաճիկ անդամները անկասկած կաշխատեն ծածկել իսկական փաստերը և եղելութիւնը":

Լոնդոնի „Saturday Review" յայտնի շաբաթաթերթը գրում է. „Ոչինչ մեզ չէ կապում անխզելի կերպով Թիւրք կառավարութեան հետ. Նա խոստացել է մտցնել ամեն տեսակ ռէֆօրմներ, և այդ պայմանով՝ մենք նրան խոստացել ենք մեր հովանաւորութիւնը: Թիւրքաց կառավարութիւնը իր խոստումը չը կատարեց, և մենք բոլորովին կարող ենք մեզ ազատ համարել: Մենք կարող ենք մինչև անգամ, որպէս զի մեր խիղճը հանգիստ լինի, վերադարձնել սուլթանին Կիպրոս կղզին, որը լաւ կը լինէր, եթէ նրան թողած լինէինք:"

Բեռլինից հեռագրում են անգլիական լրագիրներին. „Ֆուադ-փաշան յատուկ յանձնարարութիւն էր ստացել հայկական հարցի մասին բացատրութիւններ տալու և ջրելու Թիւրքիայի աննպաստ լուրերը: Այդ յանձնարարութեան հիման վրա Ֆուադ-փաշան հաւատացրել է, որ Բ. Դուռը ամեն միջոց գործ կը դնի քննիչ-յանձնաժողովին օգնելու, աւելացնելով, որ այն Թիւրք պաշտօնեաները, որոնք յանցաւոր կը գտնվեն Սասունի վերջին կոտորածի համար, խիստ կը պատժվեն":

ԱՆԳԼՕ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԳԻՏԱՑԻԱ

Լոնդոնում 1890 թւին կազմակերպվեց անգլօ-հայկական ընկերութիւն՝ հայերի վիճակը բարւօքելուն նպաստելու նպատակով, միջազգային դաշնագիրների համաձայն: Իր հնգամեայ գոյութեան ընթացքում ընկերութիւնը դեռ համարեա ոչինչ հետևանքների չը հասաւ: Հայերը նոյն իրաւազուրկ դրութեան մէջ են գտնվում, ինչպէս և քսան տարի առաջ կամ Բեռլինի դաշնագիրը կապելու ժամանակ, ուր մտցրված է այժմ հռչակ ստացած 61-դ յօդուածը, որը պարտաւորութիւն է դնում սուլթանի վրա անյապաղ մտցնել այնպիսի բարւօքումներ հայկական նահանգներում, որպիսիք անհրաժեշտ են տեղական պահանջների համեմատ, և ապահովել ազգաբնակութիւնը քիւրդերի և չէրքեզների յարձակումներից:

Դեսպանները ստորագրեցին Բեռլինի դաշնագիրը, գնացին իրանց տեղերը և հանգստացան, կատարելապէս մոռացութեան տալով 61-դ յօդուածը: Ինքն իրան հասկանալի է, որ Թիւրքիան մոռացաւ դրա մասին. միմիայն Հայաստանն է, որ հաստատ յիշում է այդ յօդուածը և ամեն անգամ, երբ համբերութեան բաժակը լցվում է, նա բռնում է Բեռլինի կոնգրէսի դաշնագիրը և նախատինքով շպրտում է նրան ստորագրող մեծ պետութիւնների երեսին: 61-դ յօդուածը, վերջապէս, մի տեսակ նշանաբան դարձաւ եւրօպական տարաձայնութեան և անկարողութեան:

Այդ յօդուածի մասին յիշելը դիպլոմատի ներկայութեամբ քիչ էր մնում անձնական վիրաւորանք էր համարվում նրա համար: „Դուք, պարոն, դրանով ի՞նչ էք կամենում ասել"—հարցնում էր դիպլոմատը իր խօսակցին, որի բերանից յանկարծ թռել էր „61-դ յօդուածը": Խօսակիցը այդպիսի դէպքերում շփոթվում և ներողութիւն էր խնդրում: Եւ, յիրաւի, յիշեցնել այնպիսի մի յօդուածի գոյութեան մասին, որի իրագործումը հնարաւոր է բոլոր մեծ պետութիւնների միաբանութեան ժամանակ միայն, նշանակում է բանալ առանց դրան էլ մորմոքող միջազգային վէրքերը և մերկացնել դիպլոմատիական մարդասիրութեան ամբողջ կեղծիքը:

Անգլօ-հայկական ընկերութիւնը սակայն ուրիշ կերպ է նայում դրա վրա, և անհրաժեշտ է համարում անպատճառ, և ինչքան էլ անախորժ լինի դիպլոմատիային,—որքան կարելի է յաճախ յիշեցնել այդ փափուկ յօդուածի մասին, և ամեն տեղ, ուր միայն հնարաւոր է, պարլամենտում և նրանից դուրս, պահանջել նրա անպայման իրագործումը: Սասունի վերջին անցքերը մանաւանդ սաստիկ ազդեցին անգլօ-հայկական ագիտացիայի գործունէութեան վրա:

Սասունում քիւրդերի կատարած բոլոր գազանութիւնների նկարագրութիւնները արդէն տպագրվեցին: Այդ գազանութիւնները այնքան սարսափելի են, որ մարդ չէ ուզում հաւատալ թէ դրանք հնարաւոր են: Որքան էլ վայրենի լինի մարդ, նրա խըստասրտութիւնն էլ մի սահման ունի, և ի հարկէ, դժուար է թոյլ տալ, որ մէկ ամբողջ ժողովուրդ, մէկ ամբողջ ցեղ, թէկուզ դա քիւրդական լինի, բաղկանար այնպիսի արիւնարբուներից, որոնք վայելչութիւն զգային յղի կանանց փորերը կտրել և իրանց տէգերի վրա բարձրացնել օրպակաս մանուկներին:

Անգլօ-հայկական ընկերութեան գլխաւոր և համարեա միակ օրգանը „Daily News" է, մի լրագիր, որը ձայն է բարձրացնում զանազան ճնշված ժողովուրդների ազատութեան համար ըստ աւանդութեան: Նա առաջինն էր, որ Եւրօպայի ուշադրութիւնը դարձրեց բօլգարների դրութեան վրա 1876 թւին: Նրա թղթակցութիւններից յուզված, „մեծ ծերունին" իր խօսքի ոյժով ցնցեց այն ժամանակ ամբողջ Անգլիան, որը մինչև այժմ դեռ չէ կարողանում մոռանալ նրա ոգևորված ճառերը Բօլգարիայի մասին: Այժմ ևս „Daily News" լրագիրը աղաղակ բարձրացրեց հայերի մասին. կը գտնե՞ն, սակայն, հայերը իրանց ոգևորված պաշտպանին, իրանց „մեծ ծերունուն", որը նրանց համար Անգլիայում այնքան անէր, որքան որ արաւ Գլադստոն բօլգարների համար:

Ինքն իրան հասկանալի է, որ այդ չէ արգելում անգլօ-հայկական ընկերութեանը ժիր կերպով գործել. և քարոզներ եկեղեցում, և ճառեր զանազան ժողովներում, և նամակներ խմբագրութիւններին, և յօդուածներ լրագիրներում և ամսագիրներում տպվում, բաժանվում և ցրվում են ամեն տեղ: Ինչպէս հաղորդում են, Լոնդոնի գլխաւոր ամսագիրների յունվարի գրքերում յօդուածներ կերևան Հայաստանի մասին:

«Новости»

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մենք չենք հասկանում այն կասկածը, որ արտայայտում են մեր հայրենակիցներից ոմանք, թէ ինչ իրաւունք ունի բրիտանական կառավարութիւնը կամ որ և է եւրօպական կառավարութիւն իր հովանաւորութիւնը տարածելու հայերի վրա:

Այդ իրաւունքը հիմնված է ոչ միայն պետութիւններից ճանաչված դաշնագրութեան վրա, այլ աւելի ընդարձակ և, մեր կարծիքով, աւելի արժանաւոր հիման վրա, քան առաջինը: Այժմ Եւրօպան իրան թոյլ է տալիս արդարացի համարել և խառնվել Ասիայի գործերի մէջ և բաժանել Աֆրիկան ըստ իր ցանկութեան, հիմնվելով բարձր քաղաքակրթութեան վրա. Նա թելադրեց հիմնական բարեփոխութիւններ Օսմանեան երկիրների մէջ, ինչպէս Յունաստանում, ապա ապստամբ սլաւների (Բօլգարիա) համար, յետոյ աւստրիացիների ձեռքով Բոսնիայում, և վերջապէս Մեծ-Բրիտանիայի միջոցով Կիպրոս կղզում, որովհետև այդ տեսակ բարեփոխութիւնները և ցանկութիւնները մարդկութեան ընդհանուր բարիքներ են:

Եւրօպայի ցանկութեան համաձայն է, և ոչ թէ հակառակ, որ մենք կառավարում ենք Նեղոսի հովիտը: Եւրօպան ստիպվեց Ճապօնիային թողնել իր առանձնութիւնը, բաց անել իր նաւահանգիստները և մտնել ընդհանուր մարդկութեան կապակցութեան մէջ: Նա թելադրում է Չինաստանին, հակառակ նրա ձգտման, բաժանել իր Արևելեան Արշիպելագոսը և սրբագործում է Ռուսաստանի, Մեծ Բրիտանիայի և Ֆրանսիայի գրաւած երկիրները, իբրև ոյժերի բաժանման տեսակէտից աշխարհի լիատէր իշխողի: Ինչ որ վերաբերում է Աֆրիկային, Նա գործում է աւելի լայն ինքնիշխանութեամբ, և այժմ ցամաքի տարածութեան մեծ մասը ենթարկված է մեծ պետութիւնների քաղաքակրթութեանը, առանց որ և է ստորագրված դաշնագրի: Անհերքելի է, որ Եւրօպայի այդ տեսակ մեծ գործողութիւնների մէջ ի նկատի են առնվում նոյն չափով սեփական օգուտները, ինչպէս և հանրամարդկային տեսակէտները:

Այն մտածման եղանակը, որով հովանաւորում ենք զանազան ժողովուրդներին, արդարացրված է նրանց անզօրութեամբ ընդդէմ կոպիտ բռնակալութեան. մենք պաշտպանում ենք մեզ նմանների կեանքի իրաւունքը, յառաջադիմութիւնը և ազատ զարգացումը: Մենք պարտական ենք այդպէս վարվելու, հակառակ դէպքում մենք կորցնում ենք մեր բարոյական նշանակութիւնը: Եթէ, օրինակի համար, Եւրօպան արգելում է Սուդանի վայրենիներին թալանել Եգիպտոսը, կամ օսմանցիներին կոտորել քրիստոնեաներին, կամ չէ թողնում Ճապօնիային, որ նա աւելի նեղի Չինաստանը, նա իրաւունքի հիմքը բարոյականութեան մէջ է գտնում:

Միանգամայն հաստատ է, որ պարտականութիւն է դրված ամենաընդարձակ և լայն կերպով հովանաւորութիւն ցոյց տալու դժբաղդներին ընդդէմ այն թշուառութիւնների, որ առաջ է գալիս ծայրահեղ բռնակալութիւնից: Այն բարոյական պարտականութիւնը, որով պաշտպանում ենք Եգիպտոսը յօգուտ եգիպտացիների, առաջ է բերում մեր մէջ նոյնպիսի պարտականութիւն օգնել Հայաստանին, յօգուտ հայերի:

Այսօր մեր առաջն են դրված մի ժամանակ Բօլգարիայում կատարված բարբարոսութիւնների նման դէպքեր: Եւրօպական պետութիւնները պարտական են պատժել յանցաւորներին, և խորհել ապագայ ապահովութեան մասին, և եթէ նրանցից մէկը յետ է կանգնում այդ քայլից, նրանք, որոնք ցանկանում են գործել, անյապաղ պէտք է սկսեն գործը:

որ այդպիսի մեծ նշանակութիւն ունեցող գործում իւրաքանչիւր ազգի ամենից լաւ և յուսալի ներկայացուցիչը պէտք է լինի իր կառավարութիւնը, որը ազգի օրգանն է և որը իրաւունք ունի խօսել ազգի հեղինակաւոր լեզւով: Բայց ինձ կարող են պատասխանել, որ մի ազգ ոչինչ հեղինակութիւն չունի ուրիշի վրա: Դա ճիշդ չէ. իւրաքանչիւր ազգ և մինչև անգամ, եթէ ուզում էք, իւրաքանչիւր մարդկային էակ հեղինակութիւն ունի այն ամեն բանի մէջ, ինչ որ մարդասիրութեանը և արդարութեանն է վերաբերում (լսեցէք, լսեցէք): Այդ սկզբունքները ընդհանուր են ամբողջ մարդկութեան համար, և նրանց խախտումը կարող է,—երբ ժամանակը կը գայ,—բանալ մինչև անգամ մեզանից ամենահեզի շրթունքները: Բայց միւս կողմից այդպիսի դէպքերում մենք պէտք է ձըգտենք անարդարութիւններ չանել ոչ ոքի: Որքան աւելի սարսափելի են տեղեկութիւնները, այնքան աւելի մեծ է մեր պարտաւորութիւնը նախօրօք չը պնդել նրանց ճշդութեան վրա, սպասել գործի քննութեանը և հսկել որպէս զի այն ամենը, ինչ որ մենք խօսում ենք, հիմնված լինէր վկայված փաստերի վրա:

«18 տարի առաջ ինձ վիճակվեց,—այդպէս է երևի իմ բաղդը,—եռանդուն մասնակցութիւն ընդունել այն անցքերում, որոնք վերաբերում էին ուրիշ անգթութիւններին,—անգթութիւններ, որոնք հասան մեզ՝ առաջ լուրերի ձևով. իսկ յետոյ չափազանց սարսափելի ճշմարտութեան կերպարանք առան.—ես խօսում եմ բօլգարական գազանութիւնների մասին: Սակայն ես ոչ մի քայլ չարեցի, մինչև որ, նախ և առաջ, անգթութիւնների հաւաստիութիւնը և բնաւորութիւնը չը ճշգրտվեցին անկասկածելի աղբիւրից և մինչև որ, երկրորդ, ես յոյս չը կտրեցի այն բանից, որ անգլիական ժողովրդի զգացմունքների պատշաճաւոր արտայայտիչը կարող է լինել կառավարութիւնը, որը այն ժամանակ իր ձեռքում ունէր իշխանութիւնը: Սրանից դուք կարող էք տեսնել, որ իմ վարմունքը ներկայ դէպքում չէ հակասում այն բանին, ինչ որ ես արեցի այն ժամանակ, և չէ ցոյց տալիս, որ խորին ծերութեան պատճառով մեռել է իմ մէջ զգայնութիւնը դէպի այդպիսի սարսափները (ծափահարութիւններ):

Ես մինչև այժմ լռում էի, որովհետև կատարելապէս հաւատացած էի, որ թագաւորական կառավարութիւնը կը կատարի իր պարտաւորութիւնը, և այդ համոզմունքը մինչև այժմս էլ պահպանում եմ:»

«Ես համոզված եմ, որ շատ երկրներում, ուր, դժբաղդաբար, դեռ չէ քարոզված Քրիստոսի խօսքը, օրինակ, մեր սեփական հպատակների մէջ՝ Հնդկաստանում, ես համոզված եմ նոյնպէս Չինաստանի մէջ, Ճապօնիայի մէջ և միւս ոչ-քրիստոնեայ երկիրներում, այդ նոյն վրդովմունքով կը վերաբերվեն այժմ տեղի ունեցած այն զարհուրելի բարբարոսութիւններին, որ կատարում են մարդիկ իրանց նման էակների դէմ և հէնց վիրաւորել մարդկութեան այդ միացեալ ձայնի մէջ է մեծ ոյժը:

«Ի՞նչ էր պատահել Բօլգարիայում: Սուլթանը և նրա պաշտօնեաները հերքում էին, պնդելով, թէ որ և է անարդարութիւն չէ պատահել: Այո, բայց նրանց հերքումը նսեմացաւ փաստերի առաջ: Ճշմարտութիւնը յայտնվեց աշխարհին: Այն ժամանակ օտարոտի էր թվում իմ միտքը, երբ ասում էի. «Ժամանակ է, որ տաճիկները իրանց հետևորդներով, իրանց ունեցած-չունեցածով դուրս գան Բօլգարիայից»: Նրանք Բօլգարիայից դուրս գնացին և հեռու քշվեցին:

«Սակայն եթէ մինչև անգամ թիւրքերը զուրկ լինէին միանգամայն արդարութեան, ճշմարտութեան կամ մարդկութեան զգացմունքից, առողջ խելքը և պարզ մտածողութիւնը պէտք է արգելէր նրանց կրկնելու 1876 թ. քստմնելի դէպքերը, որոնց պատճառով Թիւրքիան խայտառակվեց: Քննութեան հետևանքը մեզ դեռ յայտնի չէ, բայց և այնպէս ամեն տեսակ հաւանականութիւն կայ ընդունելու, որ 1876 թ. Բօլգարիայի սարսափելի դէպքերը կրկնվել են 1894 թւին Հայաստանում: Եւ եթէ կապացուցվի, որ այդպէս է, ժամանակ է, որ մի ընդհանուր անէծքի աղաղակ, այլ և գործի բարձրաձայն անէծք ուղղվի այդ դաժան չարագործութեան դէմ: Վիրաւորված մարդկութիւնը պէտք է ձայն բարձրացնէ և այդ ձայնը հասցնի Ցաճկաստանի սուլթանի ականջին և նրան զգացնել տայ, եթէ առհասարակ որ և է բան կարող է նրան զգայուն կացուցանել, տեսնելու իր բռնած սոսկալի ընթացքը:

«Պարոններ: Թիւրքիայի պատմութիւնը տխուր և չար գործերով լի մի պատմութիւն է: Այդ ցեղը զուրկ չէ եղել աչքի ընկնող, մինչև անգամ նուրբ յատկութիւններից, բայց շատ տեսակէտներից նա աշխարհի համար եղել է մի պատուհաս, որ ուղարկված է եղել, անկասկած, իմաստուն նախախնամութիւնից աշխարհիս մեղքերի համար:

«Եթէ այդ սպանութիւնների, բռնաբարութիւնների և անպատւութիւնների պատմութիւնները ճիշդ են, այն ժամանակ այլ ևս ոչինչ չէ կարող անտես առնվել, աննկատելի մնալ: Ես իմ կեանքիս ընթացքում ականատես եմ եղել, թէ ինչպէս Թիւրքիան համարեա կիսվել է այն մեծութիւնից, որի մէջ ես նրան տեսայ մանուկ ժամանակս: Եւ ինչի համար: Պարզապէս Նրա վատ կառավարութեան համար: Ես համոզված եմ, որ մեր թագուհու իշխանութիւնը գործ կը դնի ամեն միջոց գործերի գաղտնիքի հիմքը բացանելու աշխարհին: Եթէ ստացված լուրերը կամ հերքվեն կամ մեղմանան, այն ժամանակ պէտք է շնորհակալ լինենք Աստուծուց, իսկ եթէ դրա հակառակ հաստատվեն, այն ժամանակ, ասում եմ, այդ անպատւութիւն է քաղաքակրթութեանը, լայն մտքով, ապտակ մարդկութեանը: Սա, պարոնայք, մի խիստ լեզու է, և խիստ լեզու պէտք է գործ ածել, երբ անխիղճ գործեր են կատարվում, և նա պիտի գործ դրվի այդ տեսակ փաստերի ժամանակ: Եւ քանի որ ես ձայն ունեմ, ես յուսով եմ, որ ամեն ժամանակ այդ ձայնը կը բարձրացնեմ յանուն մարդկութեան, յօգուտ մարդկութեան և ճշմարտութեան (լսեցէք, լսեցէք):

«Նորից շնորհակալ եմ, պարոններ, ձեր ընծայի համար, որը նաև ինձ առիթ տուեց այս խօսքերը ասելու:

«Դուք բարի եղաք յիշելու, որ հայոց եկեղեցին քրիստոնեայ եկեղեցիների մէջ ամենահինն է և որ նա սկսվում է 302 թւականից: Լաւ, պարոններ, չեմ ցանկանում ձեր այդ պատիւը վիճելի կացուցանել, բայց այս երկրի եկեղեցին էլ շատ քիչ ժամանակով է տարբերվում ձերինից, որովհետև եթէ ես լաւ եմ յիշում, երեք բրիտանական եպիսկոպոսների անուններ են յիշվում այն ժողովի մէջ, որ կայացաւ Ֆրանսիայում 310 թ. սա մի երջանիկ մրցութիւն է:

«Եւ թող այն երկիրները, որոնց պատկանում ենք մենք, և այն եկեղեցիները, որոնց անդամներն ենք մենք, շարունակեն միշտ այդ երջանիկ մրցութիւնը բարի և արդար գործերի մէջ: Ամբողջ սրտից, պարոններ, ձեզ ցանկանում եմ ամենայն բարիք:» (Ծափահարութիւն):

Ապա բոլորը միասին գնացին դղեակը և սեղանակից եղան պարոն և տիկին Գլադստոնին»:

Մեսրոպ վարդապետ

Վտանգ չը կայ. որ այդ գործողութիւնից առաջ կը գայ կռիւ, վտանգ չը կայ, որ աւելի մեծ դժբաղդութիւն առաջ կը գայ, քան թէ այժմ կայ: Մենք աւելի հակված ենք ընդունելու, որ Ռուսաստանը աւելի առաջ կը գնայ, եթէ Թիւրքիան շարունակի իր բռնութիւնը քրիստոնեաների դէմ:

Մի օր, և այդ օրն էլ հեռու չէ, ռուս ժողովուրդը այլ ևս երկար չի համբերի և կը լսէ այն օգնութիւն խնդրող ձայնը, որ հնչում է հաւատակիցների կողմից, և Հայաստանը Թիւրքիայից բաժանվելով՝ կը միանայ Ռուսաստանի հետ:

Ոչ մի պետութիւն աշխարհիս մէջ, բացի Մեծ Բրիտանիայից, տրամադիր չի լինի այդ բանի առաջն առնելու, և մեծ բրիտանական ոչ մի հիմնարկութիւն երբէք չի համաձայնվի այդ տեսակ չնչին պատճառի համար մեծ պատերազմ սկսել: Պարլամենտը չի ցանկանայ այդ տեսակ վճիռ ստորագրել և վերջապէս ժողովրդի մեծ մասը այդ տեսակ պատճառից առաջ եկող կռուի վրա կը նայի իբրև բարոյական անկման վրա: Եթէ երկու պետութիւնները, Անգլիան և Ռուսաստանը գործեն միասին և ապահովեն Հայաստանի վիճակը, ամեն ինչ խաղաղութեամբ կանցնի:

«Spectator»

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԻԲՈԵԴՕՎԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Նրա ծննդեան 100-ամեայ տարեդարձի առիթով)

I

Երէկ, յունվարի 4-ին, լրացաւ «Горе отъ ума» կոմէդիայի տաղանդաւոր և դժբախտ հեղինակի ծննդեան հարիւրամեայ տարեդարձը, որը, ինչպէս յայտնի է, թաղված է Թիֆլիսում ս. Դաւիթի վանքում, Մթածմինդա սարի վրա:

Ճիշդ 100 տարի առաջ, 1795 թ. յունվարի 4-ին ծնվեց մի մարդ, որին վիճակված էր ռուս գրականութեան աստղերից մինը լինելու:

Գրիբոեդով շատ թշուառ վախճան ունեցաւ: 1829 թ. յունվարի 30-ին, Պարսկաստանի մայրաքաղաքում, Թէհրանում, սպանվեց Գրիբոեդովը և նրա մարմինը ամբողջ 2 օր քաշկռտվեց փողոցներում պարսիկ խառնիճաղանճ ամբոխի նախատինքներին ենթարկված: Նա սպանվեց իբրև ռուս պետութեան լիազօր դեսպան և մինիստր:

Սարսափելի յանդգնութիւն էր այդ մի երկրի կողմից, որ դեռ նոր էր ճաշակել յաղթական ռուս զէնքի ոյժը և իբրև յաղթված, խոնարհել էր մեծ զոհաբերութիւններ անելով յաղթողի առաջ: Սարսափելի պատիժ և վրէժխնդրութիւն էր սպասվում Գրիբոեդովի հայրենիքի կողմից, և ծերունի Ֆաթալի Շահը, որը մոռացած առօրեայ հոգսերը և վիշտերը, նորից անձնատուր էր եղել բանաստեղծութեան, սոխակ-վարդի երգերին, հուրի մալականերին, սթափվեց, զգաց պատժի ծանրութիւնը և շտապեց իր գեղեցկատեսիլ որդուն, Խօսրով Միրզայ շահզադէին ուղարկել Ռուսաստան, և վիզը մի թուր ձգած, չոքել Նիկոլայ կայսրի առաջ, արտասանելով այս աղերսագին խօսքերը. «իմ անմիտ, տգէտ ժողովրդի գործած յանցանքի համար, թափված ռուս թանգագին արիւնի համար, ահա քեզ հարազատ ժառանգս և թուրս. սպանիր նրան և արիւնը լուացիր արիւնով»:

Եւ այն րոպէին, երբ թշուառ երիտասարդ շահզադէն ներկայացնում էր թուրը և պարանոցը ու մտքում կարդում էր գուցէ «քեալմէի շահադաթը» (խոստովանութեան հանգանակը), նրա ականջին հնչեց մեծահոգի կայսրի խօսքերը. «Վեր կաց, արքայորդի, ես արիւնը չեմ կամենում արիւնով լուանալ»:

Ասում են Խօսրով Շահզադէ այնքան զգացված էր քրիստոնեաների այդ վարմունքով, որ որոշել էր մնալ Պետերբուրգ և այդտեղ ուսում ստանալ: Սակայն նա պէտք է վերադառնար և այն արիւնը, որ խնայեց թափել ռուսաց կայսրը, թափեց նոյն իսկ իր հարազատ եղբայրը, նրա դիակը շինելով իբրև պատուանդան՝ գահը բարձրանալու:

Գրիբոեդովի սպանութեան բոլոր մանրամասնութիւնները դեռ լաւ չեն պարզված և միմեանց հակասող շատ զրոյցներ կան:

Պարսկաստան գտնված ժամանակս, ես շատ հետաքրքիր էի ճշգրիտ եղելութիւնը իմանալ, մանաւանդ որ, ինչպէս պատմում են, այդ դժբախտ անցքի ժամանակակիցներ և ականատեսներ դեռ շատ կան: Եւ ահա մի օր, Թաւրիզում, ցոյց տուեցին մի հայ ծերունի, չափար կամ ղուլամ Համբարձում անունով, որը Գրիբոեդովի ղուլամն է եղել (սուրհանդակ). սա այդ ժամանակ և սպանութեան րոպէին նրա հետ էր և իր անձով պաշտպանում էր դեսպանին, և դրա համար էլ որոշ թոշակ էր ստանում ռուս կառավարութիւնից:

Չափար Համբարձումը միայն մի քանի տարի առաջ մեռաւ: Իմ նրան տեսած տարին, 1883 թւին, դեռ մի առոյգ, ժիր ծերունի էր, մօտ 80-ամեայ և շատ լաւ յիշում էր դժբախտ անցքի բոլոր մանրամասնութիւնները:

Մի օր խնդրեցի նրան պատմել ինձ այդ անցքը: Նա պատմեց: Միւս անգամ առաջ կը բերենք ծերունու պատմածը:

Հ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ՍՈՒԽՈՒՄԻՑ

—

Դեկտեմբերի 20-ին

Չորս օր առաջ այստեղ եկաւ պ. Ֆօնրէնգարտէնը, որը ճանապարհորդում է ոտքով և մտադիր է ամբողջ երկրագունդը շրջել, ի հարկէ, ծովերը նաւով, բայց ցամաքը ոտքով. նա յոյս ունի ամբողջ երկրագունդը անցնել $4^1/_2$ տարվայ ժամանակամիջոցում:

Նա դուրս է եկել օգոստոսի 15-ին Րիգայից, անցել է մինչև Րօստով և Նովորոսիյսկ, որտեղից շոգենաւով եկաւ այստեղ և այսօր դուրս եկաւ այստեղից Օչեմչիրի, Զուգդիդի, Նովօսենակի, Քութայիս, ապա պիտի անցնի Թիֆլիս, այնտեղից Պարսկաստան Ջուղայի վրայով, այնտեղից Սիբիր և Սախալին, յետոյ անցնելու է Եապօնիա, այնտեղից ծովով կերթայ Ամերիկա.—Ամերիկայով ոտքով անցնելուց յետոյ, ծովով կանցնի Պորտուգալիայ Լիսսաբօն, յետոյ Սպանիայով, Ֆրանսիա, Շվեյցարիա, Գերմանիա և պէտք է վերադառնայ Ռուսաստան, Րիգա:

Բոլոր պատահողներին խնդրում է, որ իր մատեանում գրեն, թէ իրան պատահել են ոտքով գնալիս, և որտեղ:

Իր ճանապարհորդութիւնը վերջացնելով, մտադիր է հրատարակել իր ճանապարհորդական տպաւորութիւնները մանրամասնօրէն, պատանիների համար:

Այս ճանապարհորդութիւնը այնքան հետաքրքիր է, որ մեզ մնում է ցանկալ ճանապարհորդին աջողութիւն՝ իր նպատակին հասնելու:

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Երեքշաբթի օր, յունվարի 3-ին, կովկասեան կառավարչապետը փոխադարձ այցելութիւն արեց ամենայն հայոց կաթողիկոսին:

—

Յունվարի 1-ին, ամենայն հայոց կաթողիկոսի կողմից երկու եպիսկոպոսներ այցելեցին Վրաստանի էկզարխ սրբազան Վլադիմիրին, շնորհաւորելու նոր տարին: Նոյն օրը Վրաստանի էկզարխը այցելութեան եկաւ Վեհափառ կաթողիկոսին: Յաջորդ օրը, յունվարի 2-ին, Վեհափառը այցելեց Վրաստանի էկզարխին, և նրա հետ միասին գնաց տեսնելու Սիօնի մայր եկեղեցին:

—

Մեզ հաղորդում են Կ. Պոլսից, որ Թօքաթում տեղի են ունեցել մեծ անկարգութիւններ:

—

Երէկ, դեկտեմբերի 4-ին, Թիֆլիսի Ս. Դաւիթ եկեղեցում տեղի ունեցան հոգեհանգիստներ հանգուցեալ ռուս գրող Ա. Գրիբոեդովի գերեզմանի վրա: Առաջին հոգեհանգիստը կատարվեց Արտիստական ընկերութեան կողմից, իսկ երկրորդը՝ մամուլի ներկայացուցիչների կողմից: Վերջին հոգեհանգստին, քահանան վրացերէն լեզուով խօսեց մի ազդու ճառ: Հոգեհանգստին ներկայ էր մեծ բազմութիւն:

—

«Մշակի» խմբագրութիւնը յայտնում է իր յարգանքը և անկեղծ շնորհակալութիւնն այն անձանց, որոնք հեռագիրներով և նամակներով շնորհաւորեցին «Մշակի» 23-րդ տարեդարձը:

—

Լոյս տեսաւ յայտնի գիտնական Մակսիմ Կովալեվսկու գիրքը, ժամանակակից ռամկապետութեան ծագման մասին՝ «Происхожденіе современной демократіи» վերնագրով: Հեղինակը՝ բացի յայտնի պատմաբանների շարադրութիւններից, ինչպէս են Տօկվիլ, Տէն և ուրիշներ, օգտվել է և նոր՝ մինչև այժմ անյայտ եղած նիւթերից: Գիրքը նկարագրում է Ֆրանսիայի հասարակական, քաղաքական դրութիւնը անցեալ դարու կիսում և քննում է այն ազդեցութիւնը, որ ունեցել է ֆրանսիական գործողների վրա Անգլիայի և Ամերիկայի քաղաքական գրականութիւնը և կեանքը:

—

Մեզ հետևեալ տեղեկութիւնն են հաղորդում Թիւրքիայի Սամսօն քաղաքից, դեկտեմբերի 28-ից. «Տաճիկ կառավարութեան կողմէ Հայաստան ղըրկված՝ 4 հոգիէ բաղկացած (Ապդուլլահ և Թէֆֆիք փաշաներ ու 2 պաշտօնեայներ) քննիչ յանձնախումբը ամսիս 23-ին Տրապիզոն վերադառնալով՝ ուղևորեցաւ դէպի Կ. Պոլիս: Ասոնց պաշտօնը յանձնուեցաւ հիւպատոսական մարմնէ ու տաճիկ ուրիշ 2 պաշտօնեայներէ կազմուած յանձնախմբին»:

—

«Հայրենիք» լրագրում կարդում ենք. «Սիսի հանգուցեալ Տ. Մկրտիչ կաթողիկոս՝ աթոռին պատկանող հրովարտակները, զոհարեղէնները, կալուածական կարևոր թուղթերը ամէնքն ալ միշտ սնտուկի մը մէջ դրած իր հետ տանելու սովորութիւն ունէր: Սնտուկը, թէպէտ կնքուած է, բայց և այնպէս շատ վախ կայ թէ այսպէս թէ այնպէս վտանգէ զերծ չը մնան Աթոռէն հեռի գտնուող այդ թանկագին վաւերագրերը ու իրեղէնները»:

—

Ներկայումս Թիֆլիսի քաղաքի զինուորակոչական ատեանը կազմում է այն երիտասարդների ցուցակը, որոնք պէտք է զինուորական ծառայութիւն մտնեն և որոնք ծնվել են 1873 թւի հոկտեմբերի 1-ից սկսած մինչև 1874 թւի հոկտեմբերի 1-ը: Խորհուրդ կը տայինք այդ թւերին ծնված երիտասարդներին առաջուց ցուցակագրվել զինուորակոչական ատեանում, ներկայացնելով իրանց մէտրիքական վկայականները, որով կապահովեն իրանց առանց վիճակահանելու զինուորական ծառայութիւն մտնելու վտանգից, որ շատ յաճախ տեղի է ունենում Թիֆլիսի բնակիչների մէջ, մանաւանդ հայերի և վրացիների մէջ:

—

«Մշակի» այս համարը բաղկացած է թերթ ու կէսից:

—

Ջրօրհնէքի տօների պատճառով «Մշակի» յաջորդ, 3-դ համարը լոյս կը տեսնի ոչ թէ շաբաթ օր, յունվարի 7-ին, այլ երեքշաբթի օր, յունվարի 10-ին: Նրանից յետոյ լրագիրը կը շարունակվի հրատարակվել իր սովորական կարգով:

—

Դեկտեմբերի 31-ին վախճանվեց բելգիական փոխ-հիւպատոս, Վասիլ Մեղվինով, որը շատ լաւ ծանօթ էր Թիֆլիսի հասարակութեան: Հանգուցեալի թաղումը տեղի ունեցաւ յունվարի 30-ին, ներկայութեամբ նրա յիշատակը յարգող բաւականաչափ հասարակութեան:

—

Մեզ ուղարկված է մի նոր գիրք, «Աշոտ երկաթ» վերնագրով, հեղինակութիւն Բ. Այվազեանի: Սա նոյն անունը կրող պատմական վէպի երկրորդ մասն է: Գինն է 75 կոպէկ:

—

Մեր խմբագրութեան մէջ ստացվեց Ա. Մ. Գարագաշեանի «Քննական պատմութիւն հայոց» աշխատութեան երկրորդ մասը, որ լոյս է ընծայել Թիֆլիսի հայոց Հրատարակչական ընկերութիւնը: Գիրքը բաղկացած է 277 մեծադիր երեսներից, տպված է մեծ խնամքով և արժէ 1 րուբլի:

—

Մոսկվայից, Մ. Շօրշօրեան ուղարկել է մեզ 20 րուբլի, որպէս զի այդ փողով «Մշակի» 1895 թւի երկու օրինակ ուղարկենք երկու աղքատ հիմնարկութեան: Մենք որոշեցինք «Մշակի» այդ օրինակները ուղարկել Մեծ-Արևմալի և Գեչրլու գիւղերի հայոց դպրոցներին:

—

Բագուից, Առաքել Ծատուրեանց նուիրեց «Մշակի» 1895 թւի մի օրինակ Զանգեզուր գաւառի Տեղ գիւղի հայոց դպրոցին:

—

Աստրախանից, Ղ. Տէր-Գաբրիէլեանց նուիրեց «Մշակի» 1895 թւի մի օրինակ Սագարեջոյի ուսումնարանին:

—

Օդէսայի «Одесскій Листокъ» լրագիրը, որ մեծ համակրանքով է վերաբերվում հայոց հարցին, վերջին համարներից մէկում տպագրել է բուռն համակրութեամբ ներշնչված մի գեղեցիկ յօդուած:

—

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են. «Դեկտեմբերի 25-ին, կիրակի օր, հոգեհանգիստ կատարվեց Գրիգոր Արծրունու մահվան երկրորդ տարեդարձի առիթով: Հոգեհանգստի ժամանակ, Գարսեան Աղազադեանց մի ճառ ասեց՝ տարեդարձ կատարելու բարոյական նշանակութեան մասին: Երեկոյեան գրականական երեկոյթ կար ի յիշատակ Արծրունու, որտեղ օրիորդներից, տիկիններից և երիտասարդներից մի քանի հոգի խօսեցին: Երեկոյթը աջող անցաւ: Թէ հոգեհանգստին և թէ երեկոյին ներկայ էին Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեան, Հմայեակ վարդապետ Արշարունի, Բագրատ վարդապետ Թաւաքալեանց, մի քանի սարկաւագներ և խուռն բազմութիւն»:

—

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Մի քանի անձինք աշխատում են այստեղ մի նոր բարեգործական ընկերութիւն հիմնել, չը նայելով որ քաղաքումս գոյութիւն ունեն երկու այլ նոյնանման հիմնարկութիւններ, այն է՝ Կովկասի հայոց Բարեգործական ընկերութեան տեղական ճիւղը և աղքատանոց: Եթէ այդ նոր բարեգործական ընկերութիւնը բացվի, էլ այնուհետև ինչ կը մնայ անելու հներին, որոնց գործունէութիւնը մի առանձին մեծ ոյժ չէ ներկայացնում հէնց այն պատճառով, որ հասարակութիւնը չափազանց անտարբեր է վերաբերվում դէպի այդ հիմնարկութիւնները: Մեր կարծիքով հարկաւոր էր, որ գոյութիւն ունեցող հիմնարկութիւնները խրախոյս և աջակցութիւն գտնէին անխտիր բոլորի կողմից, աւելի մեծ ուժով առաջ տանելու իրանց գործունէութիւնը, քան թէ ձեռնարկել մի նոր հիմնարկութիւն էլ ունենալու, որը չէ կարող աննպաստ ազդեցութիւն չանել մնացած երկու նոյնպէս համակրելի հիմնարկութիւնների գործունէութեան վրա»:

—

ՆՈՒԽՈՒՑ մեզ գրում են. «Բարեգործական ընկերութեան տեղական ճիւղը որոշել էր 50 րուբլի տալ չքաւոր աշակերտների շորերի համար, բայց այդ գումարը այնքան չնչին էր, որ հազիւ 6 հոգու բաւականանար: Տեղացի երկու պարոն՝ Ա. Մանուչարեանը և Գ. Յակոբեանը, տեսնելով որ շատերն են օգնութեան կարօտ և Բարեգործական ընկերութիւնը կարող չէ բաւականութիւն տալ բոլորին, նուիրեցին 30 արշին մահուդ բաճկոնացու և 60 արշին կտոր շրջազգեստ համար: Դերձակ Գ. Նաւասարդեանց ձևեց այդ մահուդից աշակերտների համար հանդերձներ, իսկ մի քանի տիկիններ էլ ձրի կարեցին: Վերոյիշեալ պարոնները և տիկինները անկասկած արժանի են շնորհակալութեան»:

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ գրում են դեկտեմբերի 25-ից. «Վերջապէս ընտրութիւնը կայացաւ, ասում էր այսօր Բարեգործական ընկերութեան տեղական ճիւղի ամեն մի անդամ: Ամբողջ ամիս է վարչութեան երկու անդամի ընտրութեան համար ամեն կիրակի ընտրութիւն է նշանակվում, գալիս են մարդիկ, առաջարկվում են թեկնածուներ և ոչ մէկը $^3/_4$ ձայների առաւելութիւն չը ստանալով՝ սևանում է: Այսօր հազիւ հազ ընտրվեցին Մարուքեան և Մելքոնեան տեղական ճիւղի վարչութեան անդամ: փոխանդամներ ընտրվեցին՝ տ. Շ. Յարութիւնեան, օր. Պ. Մարտիրոսեան և Ս. Տէր-Կարապետեան: Վերստուգող յանձնաժողովի անդամներ ընտրվեցին՝ Մատթէոսեան, Քիւրքչեան և Քուփալեան: Բարեգործական ընկերութեան տեղական ճիւղի վարչութեան վրա մեծ պարտք կայ ընկերութեան միջոցները շատացնել և միայն չը բաւականանալ գրադարան-ընթերցարանով, այլ հոգալ և շատ ուրիշ նոյնպէս կարևոր պէտքեր, իսկ գրադարան-ընթերցարանը մատչելի դարձնել ժողովրդին, մինչև այժմ օգտվում են շատ սահմանափակ թւով մարդիկ»...

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

Թիւրքաց կառավարութիւնը, ըստ իր սովորութեան, տպագրել է հետեւեալ պաշտօնական զեկուցումներ Կ. Պոլսի լրագիրներում։

1. Կրակ ձգելու նպատակով հայ խռովարարներուն պատրաստած նիւթերէն երկու տեսակը ձեռք անցուեր է։ Պաշարման վիճակի պատերազմական ատեանը սկսեր է քննութիւն կատարել այս մասին։ Այս տեղեկութիւնները չորրորդ զօրաբանակին (Երզնկեան) հրամանատարին կողմէ հաղորդուած են սպարապետութեան։ Հասկցուեր է նաեւ թէ այդ նիւթերը վնասակար բանկցնող նիւթեր են։

2. Վանի մէջ գրավաճառութիւն ընող Տիգրան անուն հայուն քով չատ մը վնասակար գրքեր գտնուեր են։ Վանի կուսակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ այդ անձը յանձնուեր է դատարանին։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ԶԱՌԱՆՑԱՆՔ

Կ. Պոլսի «Թարիք», «Սապահ» և «Իգտամ» լրագիրների մէջ տպագրված է հետեւեալը.

«Ժամանակէ մը ի վեր քանի մը խռովարարներու կողմէ հրձիգութիւն, սպանութիւն, աւար և նմանօրինակ գործեր իրենց կարգովը կը հրատարակուին լրագիրներու մէջ։ Այս ընթացմունքը վեց հարիւր տարիէ ի վեր օսմանեան կառավարութեան արդարասիրութեան և ողորմածութեան ներքեւ ապրող հայ ազգին հաւատարիմներուն սիրտը կը ճմլեն և կարիւնեն։ Ազգին հաւատարիմները արդէն չեն ընդունիր այսպիսի գործեր ընելու համարձակող խռովարարները, և անոնց անունները կը յիշեն անէծքով և զարշանքով։ Այս բանը ամենուն յայտնի ըլլալուն, հարկ չէ տեսնուած աւելի ընդարձակ մանրամասնութիւններ տալու»։

Եւ այդ տեսակ լրագիրները երազում են, թէ հայրենիքին ծառայութիւն են մատուցանում, այդպիսի անմտութիւններ տպագրելով։ Երբ պէտք է թիւրք մամուլը գէթ մի հատ ճշմարտութիւն ասի։

ՆԱՄԱԿ ԱՒՍՏՐԻԱՅԻՑ

Վիէննա, դեկտեմբերի 24-ին

Մօտաւորապէս երկու շաբաթ առաջ «Neue Freie Presse» կը գրէր մի խմբագրական տեսութեան մէջ հետեւեալը հայկական հարցի մասին.—Աւստրիական կառավարութիւնը, ինչպէս նաև գերմանականը կարող են նայել այս հարցի վրա միմիայն մարդասիրական տեսակէտից, վասն զի չունեն ոչ մի ուղղակի շահ Փոքր-Ասիայում։

Մեզ կը թուի թէ այս է ճիշդ հայեացքը Աւստրիայի՝ Թիւրքաց Հայաստանի վերաբերութեամբ։ Եթէ մի համաձայնութիւն գոյանայ Անգլիայի և Ռուսիայի միջև հայկական հարցի լուծման եղանակի մասին և եթէ այդ եղանակը համաձայն լինի Բերլինի դաշնագրի 61-դ յօդուածի տրամադրութեանը, Աւստրիա, իբրև մին այդ դաշնագրի ստորագրող մեծ պետութիւններէն, պիտի տայ իր հաւանութիւնը։ Այս է նաև առհասարակ աւստրիական մամուլի մէջ յայտնվող կարծիքը Թիւրքահայաստանի մասին։

Կան մի քանի թերթեր, որ աւելի նպաստաւոր կերպով կը խօսեն հայերի մասին և կը դատապարտեն թիւրք կառավարութիւնը երկրին մէջ տիրող անկարգութիւններին համար։ «Die Presse» այդ թերթերի ամենայայտնին է, իսկ «Neue Frei-Presse», որ Աւստրիայում և արտասահմանում մեծ կշիռ ունի և որ, եթէ մի քանի համակրական յօդուածներ հրատարակէր թիւրքահայերի իսկական վիճակին վրա, կարող էր մեծ օգուտ տալ հայկական դատին, չատ վերապահութեամբ կը խօսի թէ Սասունի կոտորածին և թէ առհասարակ հայկական հարցին վրա։ Կը կարծուի թէ բարեկամական յարաբերութեան մէջ լինի թիւրք կառավարութեան հետ։

Մի քանի օրեր առաջ հրատարակված էր այդ թերթի մէջ մի թղթակցութիւն Կ. Պոլսից, որի մէջ թղթակիցը կը յայտնէր, թէ մի յանձնաժողով պիտի գնայ Սասուն՝ վերջին արիւնահեղ դէպքերի քննութիւնը կատարելու, որի պիտի ընկերանան Էրզրումի ռուսական, անգլիական և ֆրանսական հիւպատոսներն։ Սակայն ոչ Թիւրքիա, ոչ ալ մեծ տէրութիւնները մտադիր չեն 61-դ յօդուածի գործադրութեամբը զբաղվելու։

Վերջին ժամանակի երեցած լուրերի իբրև ամենահետաքրքրականները իր նշանակենք։ Թաքսին փաշա, Բիթլիսի կառավարիչը, սպանված է մի հայէ որ ուզած է վրէժխնդիր լինել Սասունի կոտորածին համար։—Թիւրքիա մի զեկուցագիր ղրկած է Ֆրանսիայի, Գերմանիայի, Աւստրիայի և Իտալիայի՝ աղաչելով որ միջամտեն Անգլիայի և Ռուսիայի մօտ, որպէս զի սոքա իրենց պահանջները չափաւորեն ի նպաստ հայերի։

Եթէ այս լուրը ուղիղ է, կը նշանակէ թէ Ռուսիա և Անգլիան արդէն համաձայնած են հայկական հարցի մասին։

X

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

Շտուտգարտ, դեկտեմբերի 20-ին

«Հայկական սարսափները» շարունակում են գրաւել լրագրական էջերը։ Հեռագիր հեռագրի ետևից, տեղեկութիւններ ընդարձակ, երկար— Թիւրքիայի և Անգլիայի մայրաքաղաքներից, համակրական յօդուածներ խմբագրութիւնների կողմից, նոյն իսկ առաջնորդողներ...

Այնքան գրվեց, որ այսօր անշուշտ ամեն մի գերմանացի, անգլիացի, շվեյցարացի և այլն, լինի նա ինտելիգենտ, ոչ—ինտելիգենտ, վաճառական, արհեստաւոր, թէ բանւոր, գիտեն հայերի և Հայաստանի գոյութեան մասին, գէթ մի մօտաւոր, աղօտ հասկացողութիւն ունեն... Այնքան գրվեց, որ թիւրք հիւպատոսները կամ դեսպանները այսուհետեւ այլ ևս չեն համարձակվի նոյնօրինակ դէպքերում յեղաշրջել իրողութիւնը և իրանց ողորմելի, մերկ, ոչինչ չը բացատրող տեղեկագիրներով հրատարակել ի լուր քաղաքակիրթ աշխարհի, թէ արտասահմանից հայ աւազակներ են եկել, խռովութիւն են բարձրացրել, թէ հայերը իրանք են կոտորել մահմեդականներին, հրդեհել, ջնջել են նրանց գիւղորայքը... Զէքի-փաշան վերականգնել է խաղաղութիւնը, թիւրքաց կանոնաւոր զօրքերը կատարել են իրանց սրբազան պարտականութիւնները, և այլն և այլն։ Ինչեր չը հնարեցին։ Այնքան անհեթեթ, անտրամաբանական էին նրանց մեկնաբանութիւնները, որ մի ժամանակ դուրս էր գալիս, որ հայերը ապստամբել, իրար կոտորել են, թէ հայերը իրանք են ոչնչացրել իրանց սեփական գիւղերը...

Դա մի դառն կատակ էր տաճիկ իշխանութեան ներկայացուցիչների կողմից, որին, ճիշդ է, հաւատացին սկզբում։ Մի շարք լրագիրներ, այդ պաշտօնական հերքումների հիման վրա, սկսեցին թութակի նման կրկնել, որ «յիրաւի հայ աւազակներ են եղել կոտորածի պատճառը, որ հայերը իրանք էլ հանգիստ չեն մնում» և այլն։

Մեզ զարմացնում էր այն խորը տգիտութիւնը, որ մի քանի խոշոր լրագիրներ երեւան էին հանում Թիւրքաց Հայաստանի վերաբերմամբ։ Դրանցից մէկը ի միջի այլոց պնդում էր. «Միանգամայն զրպարտութիւն է հայերի կողմից հաստատել, թէ մուսուլման ազգաբնակութիւնը բռնաբարութիւններ է գործ դրել Սասունում. անհնարին բան է. պատմութիւնը երբեք չէ վկայում, ոչ մահմեդականը քրիստոնեայ աղջիկ բռնաբարէ,— Ղուրանը արգելում է այդ»... Նա պնդում է, որ հայերը իրանք թուղդ հալածում են տաճիկներին և քրդերին.—էլ ինչեր ասէք չեն գրում։

Հասարակական կարծիքը չը հանգստացաւ, տաճկական ինսինուացիաները ժամանակաւորապէս միայն աջողութիւն ունեցան։ Անհիմն, անփաստ, մինը միւսին հակասող հերքումներ—ով կարող էր հաւատալ։ Նոյն իսկ թրքամոլ լրագիրները հետզհետէ խոստովանեցին ճշմարտութիւնը, և այսօր նրանց մուտքն ևս արգելված է Թիւրքիայում։

Միւս կողմից «Times», «Standard» և «Frankf Zeitung» համաշխարհային օրգանները իրանց անաչառ թղթակիցների միջոցով օր աւուր ապացուցին դառն իրողութիւնը։

Դրանք լոկ ֆրազներ չէին, ողբ և հառաչանքի սովորական ձայներ չէին դրանք, որ լսվում էին Փոքր-Ասիայի խորքերից, և որոնց վաղուց արդէն ընտելացել է Եւրոպան, այլ դրանք արտակարգ փաստեր էին—մինը միւսից դառն, սիրտ կտրատող, փաստեր, որոնք ապացոյց էին թիւրքական հրէշաւոր բարբարոսութիւնների։ Դրանք արտասովոր անցքերի փաստեր էին...

Թողնելով անթիւ հեռագրական և թղթակցական տեղեկութիւնները, առաջնորդող յօդուածները, որոնք անդադար տպագրվում և արտատպվում են գերմանական, աւստրիական, շվեյցարական լրագիրներում, մենք թարգմանաբար առաջ կը բերենք մի գերմանացու ընդարձակ, խիստ հետաքրքիր թղթակցութիւնը, որը ուղարկված էր Պոլսից և լոյս տեսաւ մի քանի օր առաջ «Kölnische Zeitung» լրագրում։

Աւելորդ չի լինի նկատել, որ այդ օրգանը մինչև օրս ճանաչված է «թրքասէր» օրգաններից մէկը, ինչպէս ինքը խոստովանեց վերջին օրերում։ Բայց և այնպէս նա խիստ անաչառութեամբ վերաբերվեց դէպի վերջին անցքերը։ Տաճիկ կոնսուլների ստոր ինսինուացիաները նա զզուանքով յետ մղեց և ի չարս այլ լրագիրների սկսեց հրատարակել իրական փաստերը։ Այդ պատճառով մինչև իսկ վէճ բացվեց նրա և Բերլինի թիւրքաց դեսպանի մէջ։ Վերջինս մի այլ լրագրում՝ պաշտօնական «Nord. D. Zeitung»-ի մէջ, ցաւակցութեամբ յայտնում էր իր զարմանքը, «թէ ինչպէս «Köln. Zeit.»-ի նման արժանաւոր լրագիրն էլ հաւատում է չար հայերի զրպարտութիւններին և մեղադրում տաճիկ կառավարութեանը»։ «Köln. Zeit.»-ի մուտքը Թիւրքիայում արգելված է։

Մէք. Յով.

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պոլիս, դեկտեմբերի 25-ին

Պատրիարքարանի մէջ տեղի ունեցաւ կրօնական և քաղաքական ժողովներու համեմատականի մնացած անդամներուն ընտրութիւնը։ Ընտրութեան մասնակցող ձայների թիւն էր 73։

Քաղաքական ժողովին համեմատականի մնացած եօթը անդամներն ալ ընտրուեցան։ Ամբողջ ժողովին մէջ ոչ մէկ էֆէնդի կայ։

Քաղաքական ժողովին անդամ ընտրուեցան՝ Յովհաննէս էֆ. Կրճիկեան, Կարապետ էֆ. Էգնայեան, Արսէն էֆ. Արսէնեան, Գրիգոր էֆ. Մանրեան, Պատրիկ էֆ. Կիւլպէնկեան, Միսաք էֆ. Գայթանճեան, Սմբատ էֆ. Քեաթիպեան։

Կրօնական ժողովին անդամ ընտրուեցան՝ Յովհաննէս վրդ. Արշարունի, Խաչատուր քհ. Դեւձակեան, Վրթանէս քհ. Պալեան, Վահան վրդ. Յակոբեան, Սիմէօն եպսկ. Սէֆէրեան։

Մելքիսեդէկ եպիսկոպոս Մուրատեան վերջնապէս չընտրուեցաւ։

Դատական և կրօնական գործերու նախարարութեան, ըստ սովորութեան, յատուկ պաշտօնագրով ուղղակի հաղորդեց Մատթէոս պատրիարքին իր ընտրութիւնը վաւերացնող կայսերական իրատէն։

Պատրիարքական տեղապահը հեռագրաւ հաղորդեց Էջմիածին, կաթողիկոսին, Մատթէոս սրբազանին պատրիարք ընտրուիլը։

Նմանապէս այդ ընտրութիւնը հեռագրաւ հաղորդուեցաւ Աղթամարի կաթողիկոսին և Երուսաղէմի Յարութիւն պատրիարքին։

Երէկ պատրիարքարան գումարուեցան տեղապահ Հմայեակ եպիսկոպոսը, մայր-դիւանին ատենապետ Նորատունկեան էֆէնդի և նախորդ Քաղաքական ժողովին ատենապետ Եուսուֆեան Տիգրան էֆէնդի, պատրիարքին ընդունելութեան կարգադրութիւնները ընելու համար։

Որոշվեցաւ, որ եկեղեցականներէ և աշխարհականներէ կազմուած պատգամաւորութիւն մը երկուշաբթի օր, ժամը 5-ին Իւսկիւթար Իզմիրլեանի բնակարանը պիտի երթայ, ուրկէ պատրիարքը առնելով պիտի իջնեն նաւամատոյց. հոն Շիրքէթի շոգենաւ մը յատկապէս պիտի սպասէ, և պատրիարքը և պատուիրակները պիտի իջնեն Սիրքէճի, ուրկէ հանդիսաւոր կերպով պիտի երթան մայր-եկեղեցի, որուն դրան առջև մայր դիւանը պիտի ընդունի պատրիարքին, և պիտի առաջնորդէ տաճարը, ուր ժողովը արդէն գումարուած պիտի ըլլայ։ Ժողովին մէջ, աւագ խորանին առջև Մատթէոս պատրիարք իր ուխտը կատարելով պիտի բազմի պատրիարքական աթոռին վրա։ Աշխարհականներից և հոգեւորականներից մի պատգամաւորութիւն կազմված է՝ պատրիարքին հրաւիրելու համար։

Սուլթանը, երեքշաբթի, 27 դեկտեմբեր, հաւանօրէն պիտի ընդունի պատրիարքը։ Կը կարծուի, թէ չատ պատիւներ պիտի ընէ։

Իբր ստոյգ, կըսուի թէ չատ բանտարկեալներ այս օրերս պիտի ազատուին։

Պ—ի

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պոլիս, դեկտեմբերի 28-ին

Մատթէոս պատրիարք Իզմիրլեան երէկ մայր-եկեղեցին առաջնորդվեցաւ, ընդհանուր ժողովին մէջ հանդիսաւոր կերպով իր ուխտը կատարեց սահմանադրութեան վրա, և բազմեցաւ պատրիարքական աթոռը։

Ապա նորընտիր պատրիարքը դիմեց ժողովին մի ճառով, բացատրելով թէ ինչ կերպով կըմբռնէ պատրիարքական պարտաւորութիւնները և պաշտօնը։

Երեսփոխանները և ժողովուրդը ծափահարութեամբ ընդունեցին պատրիարքի ճառը։

Մայր-եկեղեցիէն պատրիարքը առաջնորդվեց պատրիարքարանը, և այդտեղ ընդունեց ամեն շրջաններու ներկայացուցիչներէն շնորհաւորութիւններ։

Պատրիարքը արդէն պաշտօնապէս գործերու գլուխ անցաւ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդ անգամ։

***

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Սամսոն, դեկտեմբերի 26-ին

Սասունի կոտորածին լուրը Եւրոպա ու Ամերիկա հասնելէն ի վեր՝ տաճկական տեղական քաղաքականութիւնը փոփոխութիւն մը կրած ըլլալ կը թուի, անշուշտ միշտ խարդախ ոգիով ներշնչված։ Ահա թէ ինչպէս։—Արդէն յայտնի է, որ Բ. Դուռը նախ հերքեց Սասունի կոտորածին լուրը, իսկ վերջն ալ թէև չի կրցաւ այլ ևս ընդդիմանալ այդ լուրին ստուգութեան՝ բայց և դայդ կատարողը ո՛չ թէ քիւրդ կամ տաճիկ՝ այլ հայ տարրը պատկերացուց, մի և նոյն ժամանակ յայտարարելով որ շնորհիւ գործավարութ ու հայրախնամ սուլթանին յանցաւորները պատժված ըլլալով՝ այժմ ամեն կողմ հանդստութիւն ու անդորրութիւն կը տիրէ։

Արդ, որպէս զի իր այդ յայտարարութիւնը սուտ չելլէ եւրոպական ու ամերիկեան պետութեանց առջև (թէև արդէն գլխովին անհիմն), որմէ կախումն ունի, կը յուսայ, ներկայ հայկական խնդրին վիժումը, կերեւայ թէ ամեն գաւառական կեդրոն հրահանգ ղրկած է (ինչպէս Տրապիզոն) չափազանց զգոյշ վարվելու հպատակներուն հետ, որպէս զի խռովութիւն մը կամ ասոր նման բան մը սուտ չի հանէ յիշեալ յայտարարութիւնը։

Եւ իրաւ, տաճիկ տարրը (մանաւանդ զինուորականութիւնական և կառավարական պաշտօնեայ դասակարգը) սկսած է շողոքորթ լեզու մը գործածել դէպի հայը կամ քրիստոնեայն. և անշուշտ այդպիսի հրահանգի մը արդիւնքը ըլլալու է քաղաքներու մէջ պահակ-զինուորներու աւելնալը։ Օրինակ, առաջ որ առանցմէ հազիւ քանի մը տասնեակ կը պտըտէին գիշերները Տրապիզոնի փողոցները, այժմ հոն անոնց թիւը բարձրացած է 150 հոգւոյ։ Սակայն սա միայն խորամանկութիւն է ժամանակաւոր և ուրիշ ոչինչ։

Տաճիկ կառավարութիւնը տուրքի սիրուն գլուխ մը ալ ըրաւ վերջերս, օգտուելով ներկայ հանգամանքներէն։—Այժմ, օրինակ, Տրապիզոնի իւրաքանչիւր թաղ 2—3—4 և այլն հոգի գիշերապահ ունի (յիշեալ պահակ-զինուորներէն զատ), որոնք կը բաղկանան տաճիկ սրիկայ դասակարգէն։ Ասոնք ձեռքերնին ունին մէկ-մէկ հաստ բիրեր, զորս ժամանակ առ ժամանակ կը զարնեն սալայատակներուն, որմէ յառաջ կուգայ անախորժ, տգեղ ձայն մը, և այդ ձայնն է որ խաղաղ բնակիչներուն պիտի հասկցնէ թէ «հանգիստ եղէք, տուներնիդ պահպանուած են...» մի և նոյն ժամանակ խռովարարներուն ալ վախ ազդելով (?)։ Իսկ այդ գիշերապահներուն վարձը ո՛վ պիտի հոգայ—ժողովուրդը, որ «տուր»-ի մնչափ վարժուեր է։

Այդպիսի պահապաններ Տրապիզոնի գիւղերն անգամ կարգված են։ Ահա թէ ինչու.—Քանի մը ամիսներ առաջ ցամաքի բօսթան (որ ներսեքէն կուգայ Կարնոյ վրայով) կողոպտեցին քաղաքին քթին տակը գտնուող «Խամսի քէօյ» անունով տեղին մօտ, որմէ քանի մը քայլ ասդին պահականոց կը գտնուի։ Արդ մինչև հիմայ՝ կառավարութեան ներկայացուցիչ վալին, թէև ամեն կողմ զօրք հանելով տակն ու վրա ըրաւ՝ չի կըրցաւ յանցաւորները գտնել որ մեծ անպատւութիւն է իրեն համար։ Կը լսուի թէ հանգոյցին ծայրը ոչ թէ գիւղերու մէջ փնտռելու է՝ այլ

յանձին կառավարական պաշտօնատան վարիչնե-րու։ Արդ, որպէս զի այդպիսի դէպքեր այլ եւս չը կրնան պատահիլ (?)՝ գիւղերն ալ պահապաններ դրուած են. սակայն քանի մը գիւղեր պահապան-ները դուրս վանած են, յայտարարելով որ իրենք կարող են իրենց գիւղը պահպանել, հաւանական է որ ուրիշ գիւղեր ալ անոնց օրինակին հե-տեւին։

Գ.—ին

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

Լէյպցիգ, դեկտեմբերի 8 ին

Թէ ինչ դեր է խաղացել ու խաղում է հայ ազգաբնակութիւնը համաշխարհային անտեսական կեանքի մէջ, այդ մասին եւրոպացիները, նոյն իսկ քաղաքատնտեսական գիտութեան ներկայացուցիչ-ները սաստիկ սխալ գաղափար ունեն։ Մինչեւ անգամ համալսարանի ամբիոնից քաղաքատնտե-սութեան պրոֆէսորները առանց կասկածելու յայտնում են, թէ հայերը նոյն դերն են կատա-րում Արեւելքում, ինչ որ հրէաները Արեւմուտքում։ Մի պրոֆէսոր հակառակում էր մեզ, երբ մաս-նաւոր խօսակցութեան ժամանակ հաւատացնում էինք, թէ հայ ազգի միայն մի չնչին մասն է վաճառականութեամբ զբաղված, թէ գոյութիւն ունի մի ամբողջ հայ—երկրագործ ազգաբնակու-թիւն, թէ հայ արհեստաւորը փայլում է արեւե-լեան ժողովրդի մէջ իր նուրբ ձեռագործով եւ տոկուն աշխատութեամբ, եւ թէ վերջապէս ներ-կայ հայ վաճառականը շատ հեռու է հրէայ—ֆակտորի հետ համեմատվելուց, քանի որ մեր նոր գրականութիւնը յեղափոխող ազդե-ցութիւն է արել հայ վաճառականի վրա ու ստեղծել է կամ ստեղծում է հայ վաճառականի զուտ—եւրոպական տիպը։

Պրօֆէսորը ամենայն իրաւամբ նկատեց, որ հայերի տնտեսական դերը ուղիղ որոշելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել ամբողջ հայ ժողովրդի թէ անցեալ եւ թէ ներկայ տնտեսական կեանքը եւ հաւաքած նիւթերը ենթարկել գիտնա-կան կրիտիկայի լուսաբանութեանը։

Մենք փորձում ենք սկիզբն դնել մի այդպիսի հետազօտութեան։ Բայց մեր ոյժերը սահմանա-փակ են եւ մեր ձեռնարկած խնդիրը խիստ դժ-ւար է։ Ուստի թոյլ ենք տալիս մեզ դիմելու ինտելիգենտ հայերի օգնութեանը։ Մեզ պակա-սում են խնդրին վերաբերեալ նիւթերը։ Սրանց վերջնական ձեւակերպութիւնը ու կրիտիկական լուսաբանութիւնը վերապահում ենք մեզ, իսկ նրանց նախապէս ժողովելու համար հարկաւոր է ուրիշների օգնութիւնը։ Մեր գրականութեան մէջ գտնված նիւթը շատ անբաւարար է։ Մեր անձ-նական փորձառութիւնն էլ սահմանափակ է։ Ուստի դիմում ենք ինտելիգենտ հայերին խընդ-րելով, որ զանազան հայաբնակ քաղաքներից եւ գիւղերից տեղեկութիւններ տան մեզ իրանց շըր-ջապատող տնտեսական երեւոյթների մասին։

Ահա թէ ինչ հարցեր պէտք է ի նկատի առնել գլխաւորապէս։ 1) Թէ տեղական բնակիչները ինչ եւ ինչ ձեւի սեփականութիւն ունեն։ 2) Ինչ հում նիւթեր են արդիւնաբերում եւ ինչ տեխնիկական միջոցներով։ 3) Ինչեր են պատրաստում հում նիւթերից եւ ինչ ձեւերով (տնայնագործութիւն, արհեստներ, գործարան)։ 4) Ինչ տնտեսական յա-րաբերութիւններ ունեն ուրիշ գիւղերի կամ քաղաքների հետ։ 5) Ինչ փոփոխութիւններ են տեղի ունեցել կամ ունենում տեղական տըն-տեսութեան մէջ քաղաքակրթութեան ազդե-ցութեան տակ (օրինակ ո՛ր արհեստներն են մեռնում ու որո՛նք աւելի չունեն առնում)։ Բացի դրանից ցանկալի է ժողովել այնպիսի սովորութիւններ, առակներ, ասացուածներ, բա-ռեր, որոնց մէջ ժողովրդի ոգին արտացոլում է։ Որքան մանրամասն լինեն մեր ստացած տեղե-կութիւնները, այնքան աւելի կը նպաստեն մեր ձեռնարկութեան։

Մեր հասցէն հետեւեալն է. Германія, Leipzig (Deutschland) Stud. Philos. S. Tarajanz, Thomasstrasse 18. III.

Ս. Թառայեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Բերլինից հեռագրում են, դեկտեմբերի 31 ից, որ դեկտեմբերի 30-ին կոմս Շուվալօվ երեք ժամ անցկացրեց Ֆրիդրիխսրուէում իշխան Բիսմարկի մօտ։

—Բէյխստագում շարունակվում են վիճաբանու-թիւններ յեղափոխական ձգտումների դէմ կազմված օրինագծի առիթով։ Լեհացի Վալկիրգէր յայտնեց, որ լեհացիները պատրաստ են քննել նախագիծը յանձ-նաժողովում։ Մինիստր Կելլէր ասեց, որ յան-ցանքների գովաբանութիւնը դնալով մեծ չափեր է ընդունում. իշխանութիւնները յաճախ հնարա-ւորութիւն չունեն հալածել յանցաւորներին։ Մի-նիստրը խնդրում էր բոլոր կուսակցութիւննե-րին միանալ՝ կրօնը պաշտպանելու համար։

—Սօֆիայից հեռագրում են, որ Ստամբուլօվ «Սվօբօդա» լրագրում տպված մի նամակի մէջ դառն կերպով գանգատվում է իր վրա բարդած մեղադ-րանքների դէմ եւ ասում է, որ այդ վարմունքը ինքն թոյլ կառավարութեան նշան է համարում, որովհետեւ զօրեղ կառավարութիւնը այդպիսի զէնքին չէր դիմիլ։ Զինւորական պրօկուրօրը ուղարկեց քաղա-քացիական իշխանութիւններին այն դօկումենտնե-րը, որոնց հիման վրա Ստամբուլօվ մեղադրվում է Բէլչէվի սպանութեան մէջ. գործը, ուրեմն, չէ յետաձգված։ Ամեն կողմից Ստամբուլօվին ուղար-կած հեռագիրները դժգոհութիւն են յայտնում նրա վրա բարդած մեղադրանքների դէմ եւ խրա-խուսում են նրան շարունակելու կռիւը այժմեան րէժիմի դէմ։ Ցանկօվ չէ հաւանում Ստամբուլօվի դէմ սկսած դատաստանական հալածանքը։

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԱՐԻԶ, 31 դեկտեմբերի։ Սենատի նախագահի պարտաւորութիւնները ստանձնելով, Շալմէլ-Լա-կուր մի ճառ արտասանեց, որի մէջ ասեց, որ եր-կիրը տածում է հաւատ դէպի սենատի իմաստու-թիւնը եւ հաստատակամութիւնը՝ կռուելու մի քա-նի ժամանակից ի վեր Ֆրանսիայում եւ ամբողջ աշխարհում սկսվող ուտօպիաների դէմ։ Ակնար-կելով ապա բանտում գտնվող Ժէրօ-Րիշարի պատգամաւոր ընտրվելու վրա, Շալմէլ աւելա-ցրեց, որ եթէ դրա նման ընտրութիւններ յաճախ կը կրկնվեն, այդ բանը խռովութիւն կը դցի երկրի մէջ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 յունվարի։ Բարձրագոյն ան-ւանական ուկազներով Նորին Կայսերական Բարձ-րութիւն Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչ հաս-տատվում է պետական խորհրդի նախագահի կոչ-ման մէջ 1895 թւի համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 յունվարի։ 1895 թւի նա-խահաշւի մէջ մտցրած են՝ սովորական եկամուտ-ներ 1,142,057,000 րուբլի, արտակարգ ծախսեր՝ 2000,000 րուբլի, ընդամենը 1,144,057,000 րուբլի, պետական գանձարանի ազատ գումա-րից 69,421,024 րուբլի, գումարը 1,214,378 030 րուբլի։ Ծախսեր սովորական 1,120 094,938 րուբլի, արտակարգ ծախսեր երկաթուղիներ կառուցանելու համար 92.122,783 րուբլի, նպաս-տիչ ձեռնարկութիւնների վրա, որոնք կապ ունեն Սիբիրի երկաթուղու կառուցման հետ 2,160.309 րուբլի, ընդամենը 94,283,092 րուբլի, գու-մարն է 1,214,378,030 րուբլի։ Սպասվող սովո-րական պետական եկամուտների գումարը բաւա-կան է սովորական ծախսերը ծածկելու համար եւ դեռ աւելորդ է մնում 22,862,068 րուբլի, որը եւ գործադրվում է արտակարգ ծախսերի մի մասը իրագործելու վրա։

ԼՈՆԴՈՆ, 1 յունվարի Գեներալ Նօզիի հրամա-նատարութեան տակ գտնվող եապօնական զօր-քերը երէկ առաւօտ, չորս ժամ տեւող կռւից յե-տոյ, գրաւեցին կայ Ֆինգ, ուր գտնվում էին 3000 չինացիներ։ Չինացիների կողմից սպանված են 200 եւ վիրաւորված են 100 հոգի։ Եապօնա-ցիների կորուստը չէ ցոյց տրված։ Եապօնացինե-րից հալածված չինացիները փախան Խան-չէյայի ուղղութեամբ։ Ազգաբնակութիւնը ողջու-նում է եպօնացիներին բարեկամաբար եւ ցանկու-թիւն է յայտնում մնալ եապօնական իշխանու-թեան տակ։

ԲԵՐԼԻՆ, 1 յունվարի։ Կայսր Ալէքսանդրի ան-ւան գնդի օֆիցէրների կողմից կոմս Շուվալօ-վին տուած հրաժեշտի ճաշին, Վիլհէլմ կայսրը առաջարկեց գնդի շէֆ կայսր Նիկօլայի կենաց բաժակը, իսկ կոմս Շուվալօվը առաջարկեց Վիլ-հէլմ կայսրի կենացը։ Կենացների ժամանակ ա-ծում էին ռուսաց եւ պրուսական ազգային օրհ-ներգները։ Ապա կայսրը գնդի օֆիցէրների ան-ունից առաջարկեց կոմս Շուվալօվի կենացը, որ-պէս գնդային ընկերոջ, որից ամենքի համար դժուար է բաժանվել։ Կոմս Շուվալօվ, խորին կերպով զգացված, կրկին անգամ Թագաւոր Կայ-սրի անունից առաջարկեց Վիլհէլմ կայսրի կե-նացը։

Րէյխստագը ձայների նշանաւոր մեծամասնու-թեամբ ուղարկեց յանձնաժողովի քննութեանը յե-ղափոխական ձգտումների դէմ նախագիծը։ Վիճա-բանութիւնների ժամանակ կայսերական կանցլէրը յայտնեց, որ բանւորների բարօրութեան մասին հոգ կը տանի ապագայում, իսկ այժմ խօսքը միջազգա-յին եւ յատուկ յանցանքների դէմ կռւելուն է վերա-բերում. այդ բանում կառավարութիւնը կը գտնի ազգի, եւ, պէտք է յուսալ, նոյնպէս րէյխստագի մեծամասնութեան պաշտպանութիւնը։ (Ձերմ ծափահարութիւններ աջակողմից)։ Զինւորական մինիստր եւ մինիստր Կելլէր եռանդով պատաս-խանում էին սօցիալ դէմօկրատների յարձակումնե-րի դէմ զօրքի եւ պօլիցիայի վրա։

ԲԷԼԳՐԱԴ, 1 յունվարի։ Դատարանը դատա-պարտեց Ջէբինցին երկու տարվայ բանտարկու-թեան։

ՊԱՐԻԶ, 1 յունվարի։ Պատւաւոր Լէգէօնի աս-պետ Ցեվենէ (արդարադատութեան նախկին մի-նիստր) ծովային տեղափոխութիւնների Նիցցայի ընկերութեան դիրեկտորը, եւ Բուրդենէ կառավա-րիչը կալանաւորված են խաբեբայութեան մէջ մեղադրվելու համար։ Հրամայված էր նոյնպէս կա-լանաւորել «Voies Ferrées» լրագրի դիրեկտոր Ֆէրիէին, բայց նա փախաւ. լրագրի թղթերը յար-քունիս են գրաւված։

ՆԻԺՆԻ ՆՕՎԳՕՐՕԴ, 2 յունվարի։ Ծննդեան տօներին առաջին անգամ տեղի են ունենում թէ քաղաքում եւ թէ նահանգում ժողովրդական ըն-թերցանութիւնները. դրանք անհագին աջողութիւն ունեն։ Ընթերցանութիւնները տեղի են ունենում մինչեւ անգամ մի քանի արդիւնաբերական գիւղե-րում։

ՄՕՍԿՎԱ, 2 յունվարի։ Այսօր բացվեցին կայ-սերական թատրօնները։ Մեծ թատրօնը բացվեց «Жизнь за Царя» օպերայով, փոքրը—«У своихъ» կօմեդիայով։

ԲԵՐԼԻՆ, 2 յունվարի։ Պարլամենտում այսօր հարցապնդում եղաւ՝ գերմանական հպատակներին պաշտպանութիւն ցոյց տալու վերաբերմամբ ար-տասահմանում։ Արտաքին գործերի մինիստրը, պա-տասխանելով հարցապնդումին, ասեց. «Գերմա-նիան չէ ձգտում որ եւ է ազդեցութիւն ձեռք բե-րել օտար պետութիւնների մէջ. մենք ցանկանում ենք կատարեալ չէզոքութիւն պահպանել, եւ գեր-մանական այն հպատակները, որոնք միջամտում են օտարի ներքին կռւի մէջ, չեն կարող յոյս դնել մեր հովանաւորութեան վրա»։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 2 յունվարի։ Նոր տարվայ օրը Անիչկով պալատում տեղի ունէր դեսպանների ըն-դունելութիւնը իրանց ամուսիններով։ Երկու ժամին ներքին սենեակներից դուրս եկան դահլի-ճը Նոցա Մեծութիւնները։ Դեսպանները ներկա-յանալով Թագաւորին, մատուցանում էին շնորհա-ւորութիւններ Նոցա Մեծութիւններին։

ԲԵՐԼԻՆ, 2 յունվարի։ Կայսերական կանցլէրը երէկ Ֆրիդրիխսրուէում այցելեց իշխան Բիսմար-կին եւ ճաշելով նրա մօտ, վերադարձաւ Բեռլին։

ՀՌՕՄ, 2 յունվարի։ Բրէսչիայում տեղի ունե-ցած մեծ բանկէտում Ցանարդէլլի մի ճառ ար-տասանեց, որի մէջ դատապարտում էր կրիսպիի ձեռնարկած կամայական միջոցները, եւ առաջար-կում էր բոլոր կուսակցութիւններին միանալ՝ սահմանադրութիւնը եւ ազատ հիմնարկութիւննե-րը պաշտպանելու համար, որոնց իտալիան պար-տական է իր գոյութեամբ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 2 յունվարի։ Առաջին ներքին փո-խառութեան խաղարկութեան տարած գումարները։

№ սերիայի	№ տոմսի	Գումարը	№ սերիայի	№ տոմսի	Գումարը
15,795	4	200,000	5,108	6	1,000-ական
2,640	40	75,000	17,751	7	
6,153	35	40,000	3,331	47	
10.071	6	25,000	18,173	24	
19,664	47	10,000	287	12	
3,022	47	10,000	14,796	43	
13,955	34	10,000	1,877	75	
2,790	37	8,000-ական	8.831	46	
1,561	8		11,549	30	
1.414	42		11,895	8	
8,343	21		16,163	35	
3,146	17		413	1	
13,400	38	5,000-ական	14,733	31	
7,109	21		5,501	42	
16,920	28		8,922	36	
10,242	24		16.877	41	
7,112	43		16,218	39	
14 834	10		18.839	18	
18,904	8		2,810	37	
16,742	45		1,441	17	

ՊԱՐԻԶ, 3 յունվարի։ Մօնսօ փողոցի վրա գտնվող մի տան մէջ, պատուհանի վրա, գտնված է մի կասկածելի գործիք։ Դռնապանը գցեց գոր-ծիքը փողոցի վրա, որից պայթիւն առաջացաւ. կտորտանքներով պատուհանները ջարդվեցին, բայց մարդիկ անվնաս մնացին։ Քննութիւն է կատար-վում, սակայն առ այժմ անհետեւանք է։ Ոստիկա-նութիւնը կարծում է, որ հաւանականօրէն մի վտանգաւոր հանաք է, քան թէ անարխիական փորձ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 3 յունվարի։ Բարձրագոյն ուկա-զով սենատին, դեկտեմբերի 29-ից, հոֆմէյստեր Կրիվօշէին, իր խնդրքի համաձայն, արձակվում է։—Գեներալ ադիւտանտ Դանիլօվիչ նշանակվում է լինել Նորին Մեծութեան Անձի մօտ։

ԼՈՆԴՈՆ, 3 յունվարի։ «Нов. Время» լրագրի յատուկ հեռագիր։ «Daily News» լրագրի Վիեն-նայի թղթակցի տեղեկութիւնների համեմատ, Վի-էննայի, Բեռլինի եւ Հռօմի կաբինէտները դիտաւո-րութիւն ունեն ներկայ տարում բանակցութիւն-ներ սկսել երեքպետեան դաշնակցութիւնը վերա-նորոգելու մասին։ Դաշնակցութեան ժամանակա-միջոցը լրանում է 95 թւին։

ՊԱՐԻԶ, 3 յունվարի։ Դիւպիւի մինիստրութիւնը հրաժարական տուեց, որը եւ ընդունվեց Կազիմիր Պէրիէի կողմից։

ՄՕՍԿՎԱ, 4 յունվարի։ Մեծ Իշխան Սերգի Ա-լէքսանդրօվիչ համաձայնութիւն յայտնեց հովա-նաւոր լինել գիւղատնտեսական համագումար ժո-ղովի եւ գիւղատնտեսական ցուցահանդէսի Մօսկ-վայում 1895 թւին։

ԲԵՐԼԻՆ, 4 յունվարի։ Պրուսական սէյմը բացեց այսօր Վիլհէլմ կայսրը մի ճառով, որի մէջ ասեց, թէ նոր պետական նախահաշիւը դեֆիցիտով է կազմված, որը մտադրութիւն կայ վերացնել ընդ-հանուր կայսերական ֆինանսական րէֆօրմով։ Վերջաբանութեան մէջ միապետը հրաւիրում էր բոլոր բարեմիտ անձանց միաբանօրէն կռւել գո-յութիւն ունեցող պետական կազմակերպութեան դէմ աճող յարձակումների դէմ։

ՊԱՐԻԶ, 4 յունվարի։ Լրագիրները միաձայն յայտարարում են, որ մինիստրական ճգնաժամ վերացնելը շատ դժուար կը լինի։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Յունվարի 3-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ . .	92 ր.	10 կ.
Բեռլին վրա 100 մարկ — . .	45 ր.	32 »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	36 »	75 »
Ոսկի — — արժէ . .	7 »	40 »
Մաքսային կուպօններ — . .	147 »	75 »
Արծաթ — — — . .	— »	— »
Բօրսային դիսկօնտ — . .	5 »	7⁰/₀ »
Պետ. բանկի 5⁰/₀ տոմս 1 շրջանի .	— »	— »
— — — — 2-րդ	— »	— »
— — — — 3-րդ . .	— »	— »
4⁰/₀ պետական րէնտա. . . .	95 »	37 »
5⁰/₀ ոսկեայ րէնտա 1884 թ. . . .	161 »	50 »
4¹/₂ ոսկեայ փոխառութիւն. . . .	— »	— »
Արեւելեան 5⁰/₀ փոխառ. 1-ին շրջ.	— »	— »
— — — 2-րդ —	— »	— »
— — — 3-րդ —	— »	— »
— — — 4-րդ —	— »	— »
Ներքին 5⁰/₀ առաջին փոխառութ.	226 »	— »
— — երկրորդ —	224 »	76 »
Պետական երկաթուղային րէնտա.	101 »	62 »
4¹/₂ րէնտա	— »	— »
4⁰/₀ ներքին փոխառութեան . . .	95 »	75 »
5⁰/₀ գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	— »	— »
Ազն. կալ. Պետ. բանկի խաղարկութ.		
Գրաւ. թղթ. — — .	193 »	75 »
4¹/₂⁰/₀ վկայակ. գիւղ. հող. բանկի.	101 »	— »
4¹/₂⁰/₀ գրաւական թղթեր կալուած.	— »	— »
փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ.	151 »	50 »
— — — թղթադր. .	— »	— »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ.		
ընկերութեան օբլիգացիաները.	100 »	75 »
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	100 »	50 »
Օդէսայի — —	100 »	62 »
Թիֆլիսի — —	98 »	— »
Գրաւ. թղթ. Թիֆլիսի կալ. բանկի.	99 »	— »
— — Քութայիսի —	99 »	50 »

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը ամուր է։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՅՏՆՈՒՄ Է

—

ՄՕՍԿՎԱ. Մենք ստացանք Մօսկվայից մի նա-մակ, հետն էլ 10 րուբլի, որի մէջ նամակագիրը խնդրում է «Մշակը» ուղարկել հետեւեալ հաս-ցէով. Москва, Малый-Харитоновскій пер., домъ Котова, кв. № 35. Սակայն նամակագիրը չէ ա-սում, թէ այդ հասցէով ում պէտք է ուղարկվի լրագիրը։ Անուն եւ ազգանուն չը կայ։ Խնդրում ենք անյապաղ լրացնել այդ պակասը։

ԵՐԵՒԱՆ. Մ. Մ. Ձեր թարգմանութիւնը ստա-ցանք։

ՎՕԼՕԳԴԱ. Շ. Ձեր հերքումը շատ հետաքրքիր է, բայց անկարող ենք տպագրել։ Բարեհաճեցէք այդ նիւթի վրա գրել, եւ որքան կարելի է շուտ։

ՍՈՒԽՈՒՄ. Զ. քահ. Զ. Ժամագրքերի համար կարող էք դիմել Էջմիածին. այստեղ ժամագրքեր չեն վաճառում։

ՍՕՉԻ. Դ. Այվազեան. Մենք փողով միայն յայ-տարարութիւններ ենք տպագրում։ Ձեր նամակը յայտարարութիւն չէ, իսկ լրագրի բովանդակու-թեան մէջ տպել՝ մենք անյարմար ենք համարում, ուստի կարգադրեցէք, որ ձեր 3 րուբլին յետ վերցնեն։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ Մ. ՄԵԼԻՔ-ԱԶԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„ՓԱՌՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ„
Հայոց թագաւորների պատկերներ. գինն է 10 հատը 6 րուբլի։ 1 հատը 1 րուբլի։

„ՀՈԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ„
լուսանկար պատկերներ, չափն է 12 վեր-շօկ, գինն է 10 հատը 15 րուբլի, 5 հա-տը 8 րուբլի, հանդերձ ճանապարհածախ-սով։ Կարելի է ստանալ նալօժնի պլատեժով։

Հասցէն. Москва, арм. церковь. И. Гечеву. (№ 151) 2—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԱԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԹԱՏՐՈՆ

Շաբաթ, յունվարի 7-ին, կը լինի

ՀԱՄԵՐԳ ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱՅԻ

Տոմսակները կարելի է ստանալ թատրոնի կասսայում։

ОКТРЫТА ПОДПИСКА на 1895 годъ.

Годъ II **ХОЗЯИНЪ** Цѣна 6 р.

Журналъ сельскаго хозяйства и экономіи

Выходитъ еженедѣльно по пятницамъ, без предварительной цензуры, тетрадями въ 20 и болѣе страницъ текста.

СОТРУДНИКИ ЖУРНАЛА

В. А. Анзиміровъ, С. Н. Ванковъ, проф. В. Р. Вильямсъ, проф. А. И. Воейковъ, Н. В. Верещагинъ, проф. Louis Grandeau, А. К. Грель, проф. В. В. Докучаевъ, проф. Н. Ю. Зографъ, П. В. Копосовъ, Ав. А. Калантаръ, проф. А. В. Клоссовскій, проф. П. А. Костычевъ, В. Г. Котельниковъ, проф. П. Н. Кулешовъ, В. Д. Левинскій, проф. К. Э. Линдеманъ. Benno Martiny, М. В. Неручевъ, проф. Я. Я. Никитинскій, проф. П. П. Петровъ, проф. А. П. Павловъ, А. А. Радцигъ, И. М. Рева, проф. В. М. Рудневъ, В. Ю. Скалонъ, проф. П. Р. Слезкинъ, проф. А. В. Совѣтовъ, проф. И. А. Стебутъ, А. П. Субботинъ, проф. М. К. Турскій, А. М. Тютрюмовъ, проф. А. Ѳ. Фортунатовъ, проф. А. Н. Шишкинъ, Р. И. Шредеръ, проф. Н. П. Чирвинскій, проф. А. И. Чупровъ, М. А. Энгельгардтъ, проф. И. И. Янжулъ и друг.

ПРОГРАММА: Правительственныя распоряженія. Статьи по земледѣлію, скотоводству, огородничеству, садоводству, техническимъ производствамъ и пр. Статьи по экономіи, финансамъ и статистикѣ. Опыты и нужды хозяевъ черноземной и нечерноземной Россіи. Корреспонденціи. Телеграммы. Обзоры научно-хозяйственной литературы. Сельскохозяйственные рынки. Вопросы и отвѣты.

Годовые подписчики получаютъ 8 художественно исполненныхъ

АКВАРЕЛЕЙ СЕЛЬСКО-ХОЗЯЙСТВЕННАГО АЛЬБОМА.

Въ журналѣ помѣщаются портреты рисунки, чертежи и планы.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ: Цѣна за годъ 6 р., за полгода 3 руб.; разсрочка по 1 рублю въ теченіи первыхъ 6 мѣсяцевъ года

Выпускъ 1894 года сельскохозяйственнаго альбома-кормовыя растенія, высылается новымъ подписчик. на 1895 г. за 2 р. безъ пересылки.

Оставшіеся экземпляры журнала на 1894 годъ продаются по 6 рублей безъ пересылки.

ЦѢНА ОБЪЯВЛЕНІЙ: За строку петита (4 столб. на стр.) 10 к.

РЕДАКЦІЯ и КОНТОРА С.-Петербургъ, Невскій, 12.

ДЛЯ ХОЗЯЕВЪ

Подписчики журнала „Хозяинъ", могутъ за 1 рубль помѣщать объявленія въ трехъ №№ журнала (въ размѣрѣ не болѣе 200 буквъ) въ особомъ отдѣлѣ.

Редакторъ А. П. Мертваго. Издатель И. А. Машковцевъ.

1—3

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԲՐՕԿԱՐ ԵՒ ԸՆԿ.

Հնարողներ

„ԾԱՂԿԵԱՅ Օ-ԴԸ-ԿՕԼՕՆԻ"

Զանազան գոյնի

Նորութիւն! տուալէտի ջուր

„Օ-ԴԸ-ԲՐՕԿԱՐ"

Զգոյշ պէտք է լինել կեղծումներից

(տմ. 30 № 67) 9—10

„ԱՂԲԻՒՐ" և „ՏԱՐԱԶ"

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Պատիւ ենք համարում մատուցանել „Աղբիւր" և „Տարազ" հանդէսների 1895 թ. բաժանորդներին ազգային նշանաւոր վիպասան Ծերենցի „Երկունք Թններորդ դարու" վէպը, 468 եր., Սասունի կեանքից։ Խմբագրութիւնս արդէն այդ գրքից ունի 1200 օրինակ պատրաստ, որ ձեռք է բերել տաղանդաւոր հեղինակի հրատարակչից։

Այդ նշանաւոր վէպը „Աղբիւր-Տարազի" 1895 թ. բաժանորդը ստանում է խմբագրութիւնից ընծայ, չը վճարելով նոյն իսկ և պ ստի ծախսը։ Նրանք, որոնք բաժանորդ չեն „Աղբիւր-Տարազին", կարող են գնել պատմական այս վէպը խմբագրութիւնից, կամ պ. Զ. Գրիգորեանցի կովկասեան գրավաճառանոցից, վճարելով 2 րուբլի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ցառաջաբան. Ծերենցի խարակտերիստիկ. պատկեր։ Ազգ։ Ռոմանտոր։ Սասուն։ Ժողովուրդը Մոգական հայելի։ Արծրունի իշխան մը։ Ռշտունեաց օրիորդը։ Հափսիմէ տիկին։ Կանգուարի ամուսինը։ Ղևոնդ, Ղևոնդ։ Իշխանազանց ժողովը։ Խութեցի զօրավարը և հայոց սպարապետը։ Աշոտ Արծրունի և դաւաճանք։ Վրէժ։ Դատաստան։ Արտանուշի վանքը։ Արմանեակի բերդը։ Քսան եօթ տարի։ Վերջին տեսութիւն։ Թորթում։ Երջանիկ մարդ։ Երկու չիրիմք։ Ազատութիւն եղբայր գերելոց Վասպուրականի ժողովուրդը։ Անգգամ կին։ Աղնիւ կին։ Տուրևառ։ Թափառական բարերար։ Հին դաւաճան մը։ Գեղեցիկ օր։ Երկունք։

Գիրքը ներկայ դեկտեմբերի 25-ին լոյս կը տեսնի և կուղարկվի բաժանորդներին դեկտեմբեր 30-ից սկսած։ (№ 147) 2—5

Ա. ԿՕՊՊԻ

ՖՕՐՏԷՊԻԱՆՆԵՐԻ

ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ

(Միքայէլեան փողոց, № 132)

կան մեծ քանակութեամբ նոր դաշնամուրներ, 350 րուբլուց մինչև 450 րուբլի արժողութեամբ։

(№ 119) 21—25

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 8-ԻՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ

ԹԻՐՔԱՑ ՀԱՅԵՐԻ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԻՆԸ 20 ԿՈՊԷԿ

Թիֆլիսում վաճառվում է „Մշակի" խմբագրատանը, նոյնպէս և Դվօրցօվայա փողոցի վրա հետևեալ խանութներում՝ Եփրեմ Ծատուրեանի լամպաների մագազինում և Տէր-Յովսէփեանի ծխախոտի խանութում։ (№ 143)

Նոյեմբերի 20-ից ստացվել է Պաստէօրի սիստեմով պատրաստած ԲՐՈՒՍԱՅԻ ԲՕԺՕԺԻ ՍՊԻՏԱԿ ՏԵՍԱԿԻ ՍԵՐՄԸ, որ արդէն անցեալ տարիներից յայտնի է կովկասում և Պարսկաստանում իր յատկութիւններով և տուած առատ բերքով։

Սերմը ստացված է ուղղակի յայտնի "Էկոնոմիտես" Ֆիրմայից։

Գնել ցանկացողները կարող են դիմել՝ ԲԱԹՈՒՄ, ԹԻՖԼԻԶ, ԲԱԳՈՒ, Եղբ. Մնացականեանններին, իսկ ՆՈՒԽԻ՝ Աղայ Մուսայ Մահմեդովին։

Այս հասցէով, Бр. Мнацаканянцъ, Батумъ կամ Тифлисъ կամ Ба .

(№ 136) (շ. ե.) 9—25

ՄԻՍԿԻՆ ԲՈՒՐՋԻ

ԻՆՔՆԱԶԵՌԱԳԻՐ ԴԱՒԹԱՐԸ

Պատրաստել եմ տպագրութեան տալու, ուստի խնդրում եմ այն յարգելի պարոններից, որոնք բերան գիտեն կամ իրենց մօտ ունեն Բուրջիի ԱՆՏԻՊ ԵՐԳԵՐԻՑ, բարեհաճեն ուղարկել մեզ։

Մեր հասցէն, Елисаветополь, Сергѣй Азатіянцъ. 3—4

Ազգիս վեհափառ Հայրապետը հրամայել է գործածել հայկական դպրոցներում, որպէս ձեռնարկ Սարգիս քահանայ Բէգնազարեանցի աշխատասիրած

„ՀԱՄԱՌՕՏ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԸ":

Յայտնելով այս ի գիտութիւն դպրոցական վարչութեանց՝ խնդրում ենք ցանկացողներին առ այժմ դիմել ուղղակի այս հասցէով. ԹԻՖԼԻՍ, Ելիզաւէտեան փողոց, տուն № 45, աշխատասիրողի այրին։

Գիրքը կազմած է և արժէ՝ 1) հատով գնողներին 60 կ., 2) տասնից մինչև յիսուն գնողներին 55 կ., 3) յիսունից մինչև հարիւր գնողին 50 կ., 4) դպրոցական վարչութիւնից վկայված չքաւոր աշակերտներն ու աշակերտուհիները կարող են վճարել 40 կ.։ Ճանապարհածախսը գնողների վրա է։

(№ 81) 4—5

Ի. Ա. ԲՐՕՆ ՖՕՆ ԲՐԵՆՆԷՐ

Յանձն է առնում ՀԱՇԻԱՊԱՀԱԿԱՆ, ԳՐԱՍԵՆՆԱԿԻ և ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՄԱՏԵԱՆՆԵՐ պահելու գործը ամբողջ տարվայ ընթացքում, ռուսերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, հայերէն և ուրիշ լեզուներով. ստուգում է զանազան առևտրական և արդիւնաբերական հաստատութիւնների հաշիւները և մատեանները, քննում, փակում, բանում, և կազմում է առևտրական մատեաններ. ընդունում է առևտրական մատեանների զանազան թերիմացութիւնների քննութիւնը և բացատրութիւնը։

Այն անձինք, որոնք չունեն հաշւապահներ, բայց ցանկանում են ունենալ կանոնաւոր հաշւապահութիւն, կարող են ունենալ ՃԻՇԴ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՐԱՆՑ ԳՈՐԾԵՐԻ ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԱՍԻՆ ԵՒ ԿԱՆՕՆԱՒՈՐ ՄԱՏԵԱՆՆԵՐ։ Մատեաններ պահելու համար վերցվում է տարեկան 100 րուբլի և աւելի։ Հասցէն Елизаветинская, № 25, ոստիկանական վարչութեան վերին յարկում։

Ուսուցանում է։

ՀԱՇԻԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐԱԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վճար { Հաշւապահութեան ամբողջ կուրսի համար (2—3 ամիս) 40 ՌՈՒԲԼԻ
Արագագրութեան տեսական կուրսի համար (2 ամիս) 50 ՌՈՒԲԼԻ

Պարապմունքներ լինում են ամեն օր, երկու ժամվայ ընթացքում։ Առաջադէմ պարապմունքների համար ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐ րէալական դպրոցի դիրեկտօրից և ուրիշ անձերից։ (№ 16) (շ) 43—100

НѢМЕЦКАЯ ГОСТИННИЦА

HOTEL NIEMIECKI, „ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԻՒՐԱՆՈՑ" գտնվում է **ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ**, քաղաքի կենտրոնում, նորից վերաշինված, ունի 90 կահաւորված նոմերներ, որոնց սարք ու կարգը ամենալաւ արտասահմանեան հիւրանոցների սենեակներին է նման։ Նոմերների գինը 50 կոպէկից մինչև 3 րուբլի օրական, անկողնով և ծառայով։ Հիւրանոցում կայ ընթերցարան-գրադարան, որտեղ ստացվում են հայերէն „Մշակ" և „Նոր-Դար" լրագիրները, հիւրերի համար ձրի։ Կայ րէստօրան, տելեֆօն, քաղցրեղէնների խանութ, լրագիրներ։

Հիւրանոցի մէջ գտնվում են բոլոր երկաթուղային կայարաններում։

(№ 21) 118—130 (շ.)

ԿԱԿԱՕ ԲԼՕՕԿԷՐ

ՍՆՆԴԱՐԱՐ ԽՄԻՋՔ (գլխաւոր պահեստը Ռուսաստանի համար „ԵԱՎԱ" Ֆիրմայի մէջ. (С.-Петербургъ, Большая Морская, 38).

Ծախվում է կօլօնիալ և դեղային ապրանքների բոլոր լաւ մագազիններում 1/1, 1/2, 1/4 և 1/8 կիլօգրամանոց թիթեղեայ տուփերի մէջ։

(GRAND PRIX) Բարձրագոյն պարգև Անտվէրպենի համաշխարհային ցուցահանդիսում 1894 թւին։

(№ 151) 2—50

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 4 Января 1894 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.